

WOJEWÓDZKI URZĄD STATYSTYCZNY
W O P O L U

Do wyłącznego użytku
adresata

Egz. Nr.40.....

ANALIZA MAŁŻEŃSTW I ROZWODÓW
W WOJEWÓDZTWIE OPOLSKIM W LATACH 1970-1983

Opole, sierpień 1984 r.

SPIS TREŚCI

Str.

Wstęp	3
Małżeństwa	4
Rozwody	36
Wnioski	47

TABLICE

1. Struktura ludności według wieku /1970, 1975, 1978, 1980, 1982/	5
2. Ludność w wieku 18-29 lat i małżeństwa /1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983/	6
3. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego /1970, 1978/	8
4. Małżeństwa /1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983/	9
5. Małżeństwa na 1000 ludności w Polsce i w wybranych krajach /1970, 1975, 1982/	11
6. Małżeństwa na 1000 ludności zawarte w niektórych województwach /1970, 1975, 1980, 1981, 1982/	13
7. Małżeństwa w miastach i na wsi /1975, 1980, 1983/	14
8. Małżeństwa na 1000 ludności /1970, 1975, 1980, 1983/	17
9. Nowożeńcy według wieku /1970, 1975, 1980, 1983/	18
10. Struktura nowożeńców według wieku /1970, 1975, 1980, 1983/	19
11. Ludność w wieku 15 lat i więcej według grup wieku /1970, 1975, 1980, 1982/	21
12. Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według grup wieku /1970, 1975, 1980, 1982/	22
13. Nowożeńcy według wieku na 1000 ludności danej płci i grupy wieku /1970, 1975, 1980, 1982/	25
14. Wiek śródkowy nowożeńców /1970, 1971, 1972, 1983, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983/	26
15. Struktura małżeństw według wieku nowożeńców /1975, 1983/	27
16. Małżeństwa według różnicy wieku między małżonkami w 1975 r.	29
17. Nowożeńcy według poprzedniego stanu cywilnego /1970, 1975, 1980, 1982, 1983/	30
18. Struktura nowożeńców według poprzedniego stanu cywilnego /1970, 1975, 1980, 1982, 1983/	31
19. Nowożeńcy według wykształcenia /1975, 1983/	32
20. Korelacja wykształcenia nowożeńców /1975, 1983/	33
21. Nowożeńcy według źródła utrzymania /1970, 1980/	35
22. Rozwody /1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1982, 1983/	37
23. Rozwody na 10 tys. ludności w niektórych województwach /1970, 1975, 1980, 1982/	38
24. Rozwody w niektórych krajach /1970, 1975, 1980/	39
25. Rozwody na 10 tys. ludności w wieku 20 lat i więcej /1970, 1975, 1980, 1982/	41
26. Rozwody na 100 nowo zawartych małżeństw /1970, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983/	41
27. Małżeństwa rozwiązane przez rozwód /1975, 1976, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983/	42
28. Struktura rozwiedzionych według wieku /1975, 1980, 1983/	43
29. Struktura rozwiedzionych według wieku w momencie zawarcia małżeństwa /1975, 1980, 1983/	43
30. Rozwody według liczby małoletnich dzieci w małżeństwie /1975, 1980, 1982/	45
31. Rozwody według przyczyn w 1976 r.	46

WSTĘP

Na kształtowanie się procesu reprodukcji ludności zasadniczo wpływ mają - liczba i struktura wieku małżeństw istniejących a przede wszystkim liczba, częstość i struktura wieku nowożeńców. Również liczba i natężenie zjawiska rozwodów posiada istotną rolę w tym procesie. Czynniki te wpływają pobudzająco bądź hamująco na aktualne i przyszłe tendencje w rozrodczości a więc na sytuację demograficzną określonego terytorium.

Małżeństwa, poza funkcją prokreacyjną, spełniają wiele ważnych funkcji społecznych i ekonomicznych. Kształtują sytuację rynkową i mieszkaniową, określają stopień zaspokojenia popytu na dobra trwałego użytkowania.

Stąd też tendencje w zawieraniu małżeństw stanowią pole szczególnej obserwacji zarówno demografów jak i planistów, gdyż w warunkach społeczno-gospodarczych każdego a zwłaszcza państwa socjalistycznego, nowo zawierane małżeństwa wymagają troski i opieki państwa, zmierzającego do integracji małżeństw i uznającego priorytet zadań prokreacyjnych rodziny, podporządkowując im pozostałe funkcje społeczne. Powstają więc stale doskonalone programy rządowe oparte o wyniki badań statystyczno-demograficznych w powiązaniu z kształtowaniem się procesów społeczno-gospodarczych uwzględniające kwestie odnoszące się do młodych małżeństw zawieranych po raz pierwszy w wieku do lat 30.

Jest to zrozumiałe i konieczne jeśli zważyć, że w małżeństwach rodzi się ok. 95 % ogólnej liczby nowo narodzonych dzieci, zaś 90 % kobiet rodzi pierwsze dziecko w pierwszym roku trwania małżeństwa. Od możliwości zawierania nowych małżeństw oraz warunków stwarzanych młodym małżeństwom zależy zdrowie i należyte wychowanie dalszych pokoleń.

Badania ankietowe wśród młodzieży w wieku 14-25 lat wykazały, że 98 % ankietowanych opowiadało się za małżeństwem i założeniem rodziny oczekując w nich realizacji dążeń i celów życiowych. Trwałość małżeństwa, która jest ważnym wydarzeniem życiowym dla zainteresowanych stron a zarazem określonym aktem statusu społecznego, zależy od nastawienia i oczekiwań wobec małżeństwa. Spotykana postawa konsumpcyjna może być i bywa przyczyną rozpadu wielu małżeństw, szczególnie w pierwszych latach istnienia związku. Nie obojętne dla tej trwałości są warunki doboru obok dominującego pragnienia doznania szczęścia. Wśród czynników ważnych dla oczekiwanego sukcesu w małżeństwie wymienić należy takie cechy obu współmałżonków jak: pochodzenie, właściwości psychiczne, status społeczny, pozycja ekonomiczna, wzorce i oczekiwania. Oczywiście waga tych samych czynników w różnych społeczeństwach jest różna i na ogół wzajemna sympatia, atrakcyjność seksualna i kultura partnerów stanowią o trwałości związku mimo niekorzystnego spłotu innych cech.

W procesie rozwoju społeczeństw "małżeństwo" przechodziło różne przeobrażenia wraz z postępem cywilizacji i kultury. Według badań L.H. Morgana /1818-1881/ w okresie barbarzyństwa panował naprzód matryjarchat a następnie patrijarchat jako forma organizacji rodowej społeczeństwa, aby wraz z postępem techniki w opanowywaniu przyrody i pojawieniem się własności prywatnej; gdy nastąpił rozpad rodu - pojawiło się małżeństwo monogamiczne. Ta forma małżeństwa do dziś jest powszechnie realizowana w większości krajów świata. Wyjątkami są małżeństwa poligamiczne i taka forma, formę poligynii tj. związku jednego mężczyzny z kilkoma kobietami, można znaleźć w kilku jeszcze krajach arabskich, a sporadycznie już /a może na razie? /

w świecie, zjawisko poliandrii czyli związku pomiędzy jedną kobietą i kilkoma mężczyznami /Tybet/. W niektórych krajach rozważane są możliwości sankcjonowania, dotychczas często potępianych, związków między osobami tej samej płci.

Nasze rozważania odnoszą się do usankcjonowanego w Polsce prawnie małżeństwa monogamicznego, którego definicja brzmi: "Małżeństwo, uznany przez prawo związek kobiety i mężczyzny, którego celem jest wspólne pożycie, wzajemna pomoc i współdziałanie dla dobra założonej rodziny, a w szczególności wychowania dzieci". Małżeństwo takie ustaje wskutek śmierci jednego z małżonków lub ulega rozwiązaniu za życia przez unieważnienie lub rozwód.

W Polsce podobnie jak we wszystkich państwach socjalistycznych, a także m.in. we Francji, NRF, Szwajcarii, małżeństwo jest instytucją cywilną i jego zawarcie następuje przed urzędnikiem stanu cywilnego. Obok tej formy można dokonać obrzędu ślubu religijnego, który w tych państwach nie rodzi skutków prawnych. Rejestracja nowo zawieranych związków małżeńskich jest zadaniem utworzonych od 1 I 1946 r. na terenie całego kraju świeckich urzędów stanu cywilnego, które zastąpiły działające dotychczas w tym zakresie parafie wyznaniowe.

Informacje statystyczne dotyczące nowo zawieranych małżeństw oparte są o wyniki tej rejestracji, natomiast dane o stanie i strukturze ludności, m.in. pozostające w związkach małżeńskich, zaczerpnięto z wyników kolejnych powszechnych spisów ludności. Te ostatnie informacje jednakże odnoszą się nie tylko do małżeństw zawartych formalnie lecz obejmują również związki nieformalne noszące charakter małżeństwa faktycznego i jako takie zadeklarowane przez osoby spisywane. Jest faktem dość znaczącym, że w wynikach spisów liczby kobiet, które uznały się jako pozostające w związku małżeńskim faktycznym /tak formalnym jak i nieformalnym/ przewyższają liczbę mężczyzn uznających się za żonaty.

Z uwagi na to, że celem tej pracy jest głównie nakreślenie dynamiki zawierania nowych małżeństw a ponadto charakterystyka nowożeńców z punktu widzenia demografii, oprzemy się przede wszystkim na zawartych w materiałach GUS i WUS w Opolu danych wynikowych dotyczących statystyki małżeństw nowo zawieranych. W odniesieniu do zjawiska rozwodów informacje liczbowe pochodzą z opracowań statystycznych opartych o karty statystyczne dotyczące prawomocnie orzeczonych rozwodów, wypełniane przez sądy powszechne, orzekające w sprawach o rozwód. W opracowaniu niniejszym wykorzystane zostały m.in. zestawienia w/w danych przygotowane i ujednolicone metodycznie w Oddziale Badań Demograficznych i Społecznych WUS w Opolu pod kierunkiem mgr Eleonory Miś.

MAŁŻEŃSTWA

Zmiany w strukturze wieku ludności a dynamika małżeństw.

Wielkość liczby nowo zawieranych małżeństw zależna jest od liczebności roczników mężczyzn i kobiet wchodzących i pozostających w wieku "matrymonialnym" czyli w wieku zdolności do zawierania małżeństwa. Zgodnie z ustawodawstwem obowiązującym w naszym kraju, a w szczególności stosownie do ustaleń "Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego" od 1965 r. /Dz.U. Nr 9/64 poz. 59/ dolna granica tego wieku liczy się dla kobiet od 18 roku zaś dla mężczyzn od 21 roku życia. W rzeczywistości rejestrowane są związki zawierane przez jedną lub nawet obie strony będące w niższym aniżeli to przewidział ustawodawca wieku, przy czym w celu zawarcia takiego związku wymagane jest orzeczenie sądu i zgoda rodziców bądź opiekunów prawnych dla każdej "niepełnoletniej" strony.

W okresie powojennym na Opolszczyźnie, podobnie jak w całym kraju można wyodrębnić kilka charakterystycznych okresów różniących się między sobą poziomem liczby nowo zawieranych małżeństw, w związku ze zmianami struktury wieku ludności.

Pomijając lata bezpośrednio powojenne: 1945-1950, kiedy to roczna liczba małżeństw wahała się w granicach 8150 - 9226 i zawierała działanie silnej tendencji kompensacyjnej, w rekompensatę za nie zrealizowane małżeństwa w okresie wojny, lata 1951-1960 są już okresem stabilizacji lecz z dość dużymi wahaniami i to nie tylko wskutek zmian liczebności roczników "matrymonialnych" ale również pod wpływem sytuacji gospodarczej i politycznej kraju. W 1953 r. na Opolszczyźnie zawarło bowiem 7980 a w roku 1959 już 10134 małżeństw i była to najwyższa liczba w całym powojennym okresie wynikająca m.in. z przyspieszonych decyzji na skutek wyjazdów do RFN w ramach akcji łączenia rodzin. Lata 1961-1965 stanowią okres spadku liczby małżeństw ściśle już związanego z wchodzeniem w związki małżeńskie ludności urodzonej w okresie około i wojennym o nielicznych rocznikach. Stąd w 1965 r. zawarto tylko 6692 małżeństwa, co było najniższą liczbą w całym powojennym okresie. Ożywienie i wzrost liczby zawieranych w ciągu roku małżeństw następuje w latach 1966-1970, gdy nowożeńcami są coraz liczniejsze roczniki wyżu demograficznego z lat powojennych. Sytuacja ta przedłużyła się i na następne lata, z których w roku 1981 notuje się szczytową /w nowych, zmniejszonych granicach województwa/ liczbę 8976 małżeństw. Interesujący nas najbardziej okres 1970-1983 charakteryzuje się głównie zmianami liczby i natężenia współczynników małżeństw występującymi pod wpływem zmian struktury wieku ludności. Zmiany te ilustruje tabl. 1.

TABL. 1. STRUKTURA LUDNOŚCI WEDŁUG WIEKU

WIEK	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
	w % ogółu ludności								
1970									
0 - 14 lat	29,2	30,9	27,6	27,3	29,2	25,5	30,7	32,2	29,3
15 - 29	24,2	25,2	23,1	26,8	27,2	26,5	22,0	23,7	20,4
30 i więcej lat	46,6	43,9	49,3	45,9	43,6	48,0	47,3	44,1	50,3
1975									
0 - 14 lat	25,8	27,3	24,5	24,1	25,7	22,7	27,4	28,8	26,2
15 - 29	28,0	29,2	26,7	30,4	30,8	29,8	25,8	27,7	24,0
30 i więcej lat	46,2	43,5	49,8	45,5	43,5	48,5	46,8	43,5	49,8
1978									
0 - 14 lat	25,3	26,7	24,0	24,6	26,1	23,1	25,9	27,0	24,7
15 - 29	28,0	29,3	26,8	28,9	29,6	28,2	27,1	29,0	25,4
30 i więcej lat	46,7	44,0	49,2	46,5	44,3	48,7	47,0	46,0	49,9
1980									
0 - 14 lat	25,2	26,5	24,0	24,9	26,7	23,4	25,4	26,6	24,5
15 - 29	27,3	28,6	26,0	27,5	28,3	26,9	27,2	28,9	25,2
30 i więcej lat	47,5	44,9	50,0	48,6	45,0	49,7	47,4	44,5	50,3
1982									
0 - 14 lat	25,3	26,7	24,1	25,3	27,0	23,8	25,4	26,4	24,5
15 - 29	26,1	27,2	25,0	25,8	26,3	25,3	26,3	28,1	24,6
30 i więcej lat	48,6	46,1	50,9	48,9	46,7	50,9	48,3	45,5	51,9

Wiek najczęstsze zawierania małżeństw to lata 18 - 29, które mieszczą się w przedziale 15 - 29 lat i jak wskazuje powyższa tablica udział tej grupy roczników wzrastał w latach 1970-1978 aby następnie stopniowo spadać. Zmniejszył się po 1970 roku udział grupy dzieci i młodzieży w wieku 0-14 lat, utrzymując stały niemal poziom odsetka od 1975 r., co oznacza stabilizację w napływie nowych roczników do grupy wieku "matrymonialnego". Zwraca uwagę silniejszy trwale udział tej grupy ludności w miastach aniżeli na wsi, przy wyraźniej zaznaczonej w miastach tendencji spadkowej.

Jeśli wziąć pod uwagę, że ponad połowa małżeństw zawierana jest w wieku 18-29 lat to interesujące będzie porównanie dynamiki rozwoju liczby ludności w tym wieku oraz liczby zawartych małżeństw.

TABL. 2. LUDNOŚĆ W WIEKU 18-29 LAT I MAŁŻEŃSTWA

LATA	Ludność w wieku 18-29 lat			Nowo zawierane małżeństwa		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś

W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH

1970	166859	82316	84543	7211	3308	3903
1971	172700	86915	85785	7327	3468	3859
1972	182064	93198	88866	7586	3649	3937
1973	192616	101335	91281	7867	3584	4283
1974	201308	106387	94921	8201	3710	4491
1975	211468	112352	99116	8279	3756	4523
1976	219103	115999	103104	8398	4053	4345
1977	223832	118184	105648	8618	4168	4450
1978	216813	110180	106633	8766	4350	4416
1979	216547	110816	105731	8556	4233	4323
1980	216271	111024	105247	8366	4306	4060
1981	213646	108581	105065	8976	4512	4464
1982	211204	105974	105230	8494	4260	4234
1983	208693	103461	105232	8506	4185	4321

1970 = 100

1971	103,5	104,8	101,5	101,6	104,8	98,9
1972	109,1	113,2	105,1	105,2	110,3	100,9
1973	115,4	123,1	108,0	109,1	108,3	109,7
1974	120,6	129,2	112,3	113,7	112,2	115,1
1975	126,7	136,5	117,2	114,8	113,5	115,9
1976	131,3	140,9	122,0	116,5	122,5	111,3
1977	134,1	143,6	125,0	119,5	126,0	114,0
1978	129,9	133,9	126,1	121,6	131,5	113,1
1979	129,7	134,6	125,1	118,7	129,0	110,8
1980	129,6	134,9	124,5	116,0	130,2	104,0
1981	128,0	131,9	124,3	124,5	136,4	114,3
1982	126,6	128,7	124,5	117,8	128,8	108,5
1983	125,1	125,7	124,5	118,0	126,5	110,7

TABL. 2. LUDNOŚĆ W WIEKU 18-29 LAT I MAŁŻEŃSTWA /dok./

LATA	Ludność w wieku 18-29 lat			Nowo zawierane małżeństwa		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
ROK POPRZEDNI = 100						
1972	105,4	107,2	103,6	103,5	105,2	102,0
1973	105,8	108,7	102,7	103,7	98,2	108,8
1974	104,5	105,0	104,0	104,2	103,5	104,9
1975	105,0	105,6	104,4	101,0	101,2	100,7
1976	103,6	103,2	104,0	101,4	107,9	96,0
1977	102,2	101,9	102,5	102,6	102,8	102,4
1978	96,9	93,2	100,9	101,7	104,4	99,2
1979	99,9	100,6	99,2	97,6	97,3	97,9
1980	99,9	100,2	99,5	97,8	101,7	93,9
1981	98,8	97,8	99,8	107,3	104,8	110,0
1982	98,9	97,6	100,2	94,6	94,4	94,8
1983	98,8	97,6	100,0	100,1	98,2	102,1

Liczba ludności w wieku 18-29 lat w omawianym okresie miała swe ekstremy: w roku 1970 - najniższy stan 166,9 tys. i w 1977 roku kiedy to jej liczebność osiągnęła wielkość szczytową - 223,8 tys. Niski stan pierwszych lat 70-tych jest następstwem niżu wojennego w urodzeniach zaś lata końcowe tego dziesięciolecia i pierwsze lata 80-te zawierają już "skutki" wyżu urodzeń z okresu 1950-1960 z tendencją malejącą. Ta ostatnia tendencja jest bardziej wyraźna w miastach, natomiast na wsi obserwuje się liczebną stabilizację tej grupy ludności.

Liczba zawieranych małżeństw w zasadzie stanowiła konsekwencję wzrostu liczby ludności wchodzącej w wiek zdolności do ich zawierania, jednakże dynamika wzrostowa nowo zawieranych małżeństw była słabsza. Najwyższą liczbę - 8766 zawartych związków małżeńskich odnotowujemy w 1978 r. jako następstwo najwyższego stanu ludzi młodych z roku 1977, po czym następuje stopniowy spadek z odskokiem w 1981 r. - 8976 małżeństw - spowodowanym m.in. przyspieszonymi decyzjami w związku ze znanymi wydarzeniami z lat 1980-1981 w Polsce.

Ze względu na zaznaczającą się ciągłość w obniżaniu się liczby roczników młodej ludności i na dalsze lata 80-te, należy oczekiwać w tych latach pewnego spadku liczby nowo zawieranych małżeństw.

W miastach wskutek silniejszej dynamiki przyrastania liczby ludności w wieku 18-29 lat również silniej rosła liczba małżeństw aniżeli na wsi, jednakże do 1979r. absolutna liczba zawieranych małżeństw na wsi była wyższa aniżeli w miastach pomimo odwrotnego stosunku liczby ludności młodej. Nasuwają się stąd wnioski:

1/ zwyczajowo zawiera się na wsi małżeństwa w młodszym wieku z uwagi na konieczność zapewnienia ręk do pracy w gospodarstwach rolnych, dziedziczonych po rodzicach, 2/ "ucieczka" młodych kobiet ze wsi do miast jest powodem zabiegania mężczyzn o szybsze zawarcie małżeństwa; 3/ w miastach istniejące szanse zdobycia wykształcenia wyższego aniżeli podstawowe są większe aniżeli na wsi a w konsekwencji niezależności zawodowej i materialnej. Obniża to obawę przed pozostaniem

w stanie bezżennym, który, szczególnie wśród kobiet wiejskich stanowi jeszcze okoliczność dyskredytującą.

Warto zilustrować w tym miejscu częstość pozostawania w określonym stanie cywilnym ludności województwa w wieku 15 lat i więcej w oparciu o wyniki dwu ostatnich spisów powszechnych.

TABL.3. LUDNOŚĆ W WIEKU 15 LAT I WIECEJ KEDŁUG STANU CYWILNEGO

WYSZCZEGÓLNIENIE		Ogółem	W wieku lat					
			15-19	20-24	25-29	30-44	45-59	60 i więcej
		na 100 osób danej płci i grupy wieku						

MĘŻCZYŹNI

Kawalerowie	1970	30,2	98,2	72,0	27,2	8,6	3,1	3,2
	1978	30,2	99,4	72,4	24,5	9,2	3,8	2,9
Żonaaci	1970	66,4	0,4	24,7	72,6	91,1	92,2	83,1
	1978	66,3	0,0	27,4	74,6	88,5	92,1	81,1
Wdowcy	1970	2,3	-	-	0,1	0,3	1,4	13,8
	1978	2,2	0,0	0,0	0,1	0,3	1,7	14,6
Rozwiedzeni	1970	1,1	0,0	0,2	0,9	1,6	1,8	1,2
	1978	1,3	0,0	0,1	0,8	1,9	2,4	1,3

KOBIETY

Panny	1970	25,7	94,2	44,8	13,2	8,8	12,0	12,7
	1978	24,1	95,3	46,2	14,2	6,4	9,7	10,2
Zamężne	1970	58,8	4,4	51,2	84,7	86,4	67,4	38,0
	1978	60,5	4,7	53,2	83,6	87,8	74,3	33,7
Wdowy	1970	13,8	-	0,1	0,5	2,2	17,3	51,8
	1978	13,3	0,0	0,1	0,5	2,3	12,6	54,8
Rozwiedzione	1970	1,7	0,0	0,6	1,8	2,6	2,6	1,1
	1978	2,1	0,0	0,4	1,8	3,4	3,4	1,1

Wśród mężczyzn nie nastąpiły między spisami zbyt widoczne zmiany w struktu - rze stanu cywilnego. Częstość pozostających w związku małżeńskim mężczyzn obniży - ła się minimalnie na rzecz rozwiedzionych. Natomiast dość znacząco wzrósł ogólny wskaźnik kobiet zamężnych, co wynika z silniejszego przyrostu liczby mężczyzn w wieku matrymonialnym i znajdowania wśród nich partnerów przez kobiety z mniej licznych roczników.

Silniej wzrastały wskaźniki żonatych w grupach wieku 20-24 i 25-29 lat podczas gdy w najmłodszej grupie wiekowej 15-19 wystąpił spadek niemal do zera wskaźnika żonatych mężczyzn. Wskaźnik ten obniżył się również w pozostałych po 30-tym roku życia grupach wieku.

Wśród zamężnych kobiet wzrastała częstość w większości przedziałów z wyjątkiem grupy 25-29 lat oraz dość istotnie w ostatniej grupie 60 lat i więcej. Pozostawa - nie w stanie kawalerskim wzrosło wśród mężczyzn w wieku 15-19 lat oraz pozosta - łych z wyjątkiem grupy 25-29 lat i 60 lat i więcej. Częstość pozostawania nato - miast w stanie panińskim zmniejszała się ogólnie wśród kobiet a szczególnie po

30 roku życia, podczas gdy w młodszych grupach wzrosła częstość panien. Częstość owdowień mężczyzn minimalnie zmalała ogólnie wzrastając nieco w wieku 45 i więcej lat; natomiast wyraźnie wzrosła częstość rozwodów wśród mężczyzn w wieku ponad 30 lat.

Częstość pozostawania w stanie wdowieńskim ogólnie wśród kobiet spadła, szczególnie w grupie 45-59 lat, a wyraźnie wzrosła w wieku 60 lat i więcej. Natomiast częstość kobiet rozwiedzionych ogólnie wzrosła, a w szczególności w przedziałach wieku 30-44 i 45-59 lat.

W proporcjach między obiema płciami znacznie więcej jest wśród mężczyzn kawalerów niż wśród kobiet panien, więcej żonatych mężczyzn niż zamężnych kobiet, wdowców jest 6-krotnie mniej niż wdów, a wskaźnik częstości rozwiedzionych kobiet jest znacznie wyższy niż rozwiedzionych mężczyzn, którzy częściej aniżeli ich były partnerki ponownie wступują w związki małżeńskie, podobnie jak i u wdowców.

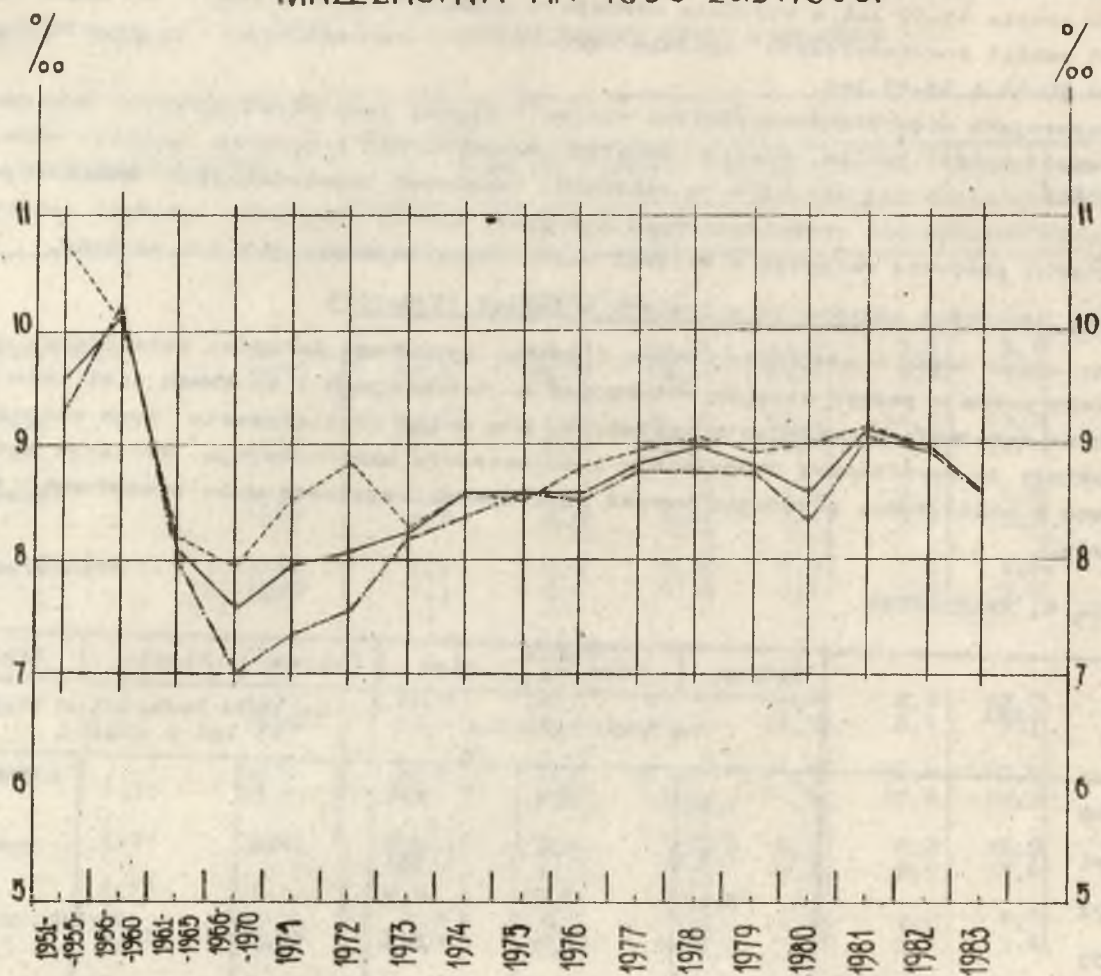
Zmiany częstości zawierania małżeństw w latach 1970-1983

Mając obraz zmian w strukturze wieku i stanu cywilnego ludności województwa opolskiego można w pewnym stopniu wnioskować o tendencjach i skutkach nimi wywołanych na natężenie w zawieraniu małżeństw. Nie mniej oddziaływanie tych elementów struktury demograficznej uzupełniają i odpowiednio ukierunkowują sytuacje ekonomiczne i polityczne, powodując wzrost bądź spadek częstości nowo zawieranych małżeństw.

TABL. 4. MAŁŻEŃSTWA

LATA	Ogółem	Miasta	Wieś	Ogółem	Miasta	Wieś
	na 1000 ludności			na 1000 ludności w wieku 15 lat i więcej		
1970	7,8	8,3	7,4	11,0	11,1	10,8
1971	7,9	8,6	7,3	11,0	11,3	10,7
1972	8,1	8,8	7,5	11,1	11,5	10,8
1973	8,2	8,3	8,2	11,3	10,9	11,7
1974	8,6	8,6	8,6	11,6	11,0	12,1
1975	8,6	8,5	8,6	11,5	10,8	12,1
1976	8,6	8,8	8,5	11,5	11,5	11,6
1977	8,8	8,9	8,7	11,7	11,6	11,8
1978	8,9	9,1	8,7	12,1	12,3	11,9
1979	8,8	8,9	8,7	11,8	11,8	11,8
1980	8,6	9,0	8,3	11,5	11,8	11,1
1981	9,2	9,2	9,1	12,3	12,3	12,2
1982	8,7	8,7	8,7	11,5	11,5	11,6
1983	8,6	8,4	8,7	11,4	11,2	11,7

MAŁŻEŃSTWA NA 1000 LUDNOŚCI

W LATACH 1951-1970
DANE ŚREDNIE
PIĘCIOLETNIE

————— WOJEWÓDZTWO
----- MIASTA
- · - · - WIEŚ

Współczynniki małżeństw osiągały na Opolszczyźnie w pierwszych latach po II wojnie światowej wartości ponad 10 ‰ /w 1948 r. - 11,3 ‰/ lecz były niższe od krajowych, które przekraczały 13 ‰ /w 1948 r. - 13,3 ‰/. Wynikało to z tendencji kompensacyjnych za odłożone i niezrealizowane decyzje zawarcia małżeństwa z okresu wojny. Wyż małżeński powtórzył się w nieco mniejszych rozmiarach w województwie opolskim w latach 1957-1960 i był animacją związaną z akcją łączenia rodzin i wyjazdami do RFN. W następnych latach następuje spadek poziomu współczynnika małżeństw aż do 6,6 ‰ w 1965 r. /kraj - 6,3 ‰/ i mimo pewnego ożywienia w następnych latach utrzymuje się w niższych aniżeli krajowe wartościach wzrastając do 8,6 ‰ w 1975 r. /kraj - 9,7 ‰/ a następnie z pewnymi wahaniami wzrasta nadal osiągając maksymalny poziom 9,2 ‰ w nietypowych okolicznościach roku 1981, aby ponownie opaść do wartości 8,6 ‰ w 1983 r.

Charakterystyczne, jest to, że wysokość krajowych współczynników małżeństw zawieranych w miastach w zasadzie przewyższała do roku 1970 ich poziom na wsi zrównując się lub nawet obniżając do 1978 r., a następnie ponownie dominując nad wiejskimi do 1983 r. Ta dominacja miast, z nielicznymi wyjątkami, istniała nieprzerwanie na Opolszczyźnie niemal przez cały okres powojenny.

Na ożywienie i wzrost liczby oraz współczynników małżeństw, jak już stwierdziliśmy, oddziaływują odpowiednie okresy wyżu urodzeń, które ustępując normalnemu bądź obniżonemu poziomowi urodzeń powodują wahającą się liczbę dorosłych już roczników i na przemian spadek liczby współczynników małżeństw. Na Opolszczyźnie te wahania były mniej ostre ze względu na nieco odmienne struktury wieku i warunki w jakich kształtowała się sytuacja demograficzna obu odłamów zamieszkującej Opolszczyznę ludności: miejscowej i napływowej.

Obliczając częstości nowo zawieranych małżeństw w odniesieniu do ludności w wieku 15 i więcej lat, a więc eliminując z całej populacji nieletnie dzieci, uzyskujemy zmieniony nieco obraz tendencji w częstości małżeństw. Występują tu bowiem mniej dominacje współczynników wiejskich nad miejskimi, co na Opolszczyźnie miało w omawianym okresie miejsce w latach 1973-1977 i 1982-1983.

Poziom współczynników małżeństw na Opolszczyźnie i całym kraju należy do najwyższych w Europie a nawet w świecie. Ilustruje ten stan i tendencje tabl. 5.

TABL. 5. MAŁŻEŃSTWA NA 1000 LUDNOŚCI W POLSCE I W WYBRANYCH KRAJACH

KRAJE	1970	1975	1982
Polska	8,5	9,7	8,7
Australia	9,3	7,6	7,6 ^{a/}
Austria	7,1	6,2	6,2
Belgia	7,6	7,3	6,5 ^{a/}
Bulgaria	8,6	8,6	7,9 ^{a/}
Czechosłowacja	8,8	9,5	7,6 ^{a/}
Dania	7,4	6,3	4,8
Francja	7,8	7,3	5,8 ^{a/}
Hiszpania	7,4	7,7	5,3 ^{a/}
Holandia	9,5	7,3	5,8

a/ 1981 r.

TABL. 5. MAŁŻEŃSTWA NA 1000 LUDNOŚCI W POLSCE I W WYBRANYCH KRAJACH /dok./

KRAJE	1970	1975	1982
Japonia	10,0	8,4	6,6 ^{a/}
Jugosławia	9,0	8,4	7,7 ^{a/}
Kanada	8,8	8,7	7,6
Meksyk	7,0	7,8	6,9 ^{b/}
NRD	7,7	8,4	7,7 ^{a/}
Portugalia	9,4	10,9	7,4 ^{b/}
RFN	7,3	6,3	5,9
Rumunia	7,2	8,9	8,2 ^{a/}
St.Zjedn.Ameryki	10,6	10,0	10,8
Szwecja	5,4	5,4	4,4
Węgry	9,3	9,9	7,2 ^{a/}
Wielka Brytania	8,5	7,7	7,1 ^{a/}
Włochy	7,4	6,7	5,5 ^{a/}
ZSRR	9,7	10,7	10,4 ^{a/}

a/ 1981 r., b/ 1980 r.

Dane w powyższej tablicy odnoszą się do 24 krajów świata i wskazują na systematyczny spadek liczby zawieranych małżeństw w przeliczeniu na 1000 ludności w prezentowanych krajach.

Pomijając reprezentatywność tej grupy krajów dla tendencji ogólnoświatowych, stwierdzić można, że wśród ważniejszych krajów Europy i bardziej rozwiniętych pozostałych krajów świata, istnieje stała niemal tendencja do spadku współczynników małżeństw, na co dobitnie wskazuje poniższe zestawienie.

TABL. 5a. ROZKŁAD WSPÓŁCZYNNIKÓW MAŁŻEŃSTW W 24 KRAJACH ŚWIATA

MAŁŻEŃSTWA NA 1000 LUDNOŚCI	1970		1975		1982	
	kraje	w %	kraje	w %	kraje	w %
OGÓŁEM	24	100,0	24	100,0	24	100,0
Poniżej 6,0	1	4,2	1	4,2	7	29,2
6,0 - 6,9	-	-	4	16,7	4	16,7
7,0 - 7,9	10	41,7	7	29,1	9	37,5
8,0 - 8,9	5	20,8	6	25,0	2	8,3
9,0 - 9,9	6	25,0	3	12,5	-	-
10,0 i więcej	2	8,3	3	12,5	2	8,3

Jeśli w 1970 r. spośród omawianych krajów współczynniki przewyższające 8 ‰ miało 54,1 % państw a w 1975 r. jeszcze 50 % to w 1982 roku już zaledwie 16,6 %. Do tej niewielkiej grupy zaliczała się Polska, Rumunia, Stany Zjednoczone Ameryki i Zwią-

zek Radziecki, przy czym USA miały najwyższy, bo wynoszący 10,8 ‰ współczynnik. Najniższe współczynniki małżeństw mają państwa skandynawskie: Szwecja 4,4 ‰ i Dania 4,8 ‰.

Rozpiętości między poziomem najniższym i najwyższym współczynników małżeństw systematycznie rosły i wynosiły: w 1970 r. - 5,2 ‰, w 1975 r. - 5,5 ‰ i w 1982 r. - 6,4 ‰.

W skali krajowej między poszczególnymi województwami istnieją zauważalne różnice w poziomie współczynników małżeństw, przy czym charakterystyczna jest stała niemal dominacja ich częstości w województwach zachodnich i północnych oraz dużych miastach w tym i w stolicy. Sytuacje te ilustruje poniższa tablica:

TABL. 6. MAŁŻEŃSTWA NA 1000 LUDNOŚCI ZAWARTE W NIEKTÓRYCH WOJEWÓDZTWACH

WOJEWÓDZTWA	1970	1975	1980	1981	1982
POLSKA	8,5	9,7	8,6	9,0	8,7
Opolekie	7,7	8,6	8,6	9,2	8,6
Stołeczne warszawskie	8,5	10,2	9,3	9,2	9,2
Białostockie	7,8	8,7	7,1	8,3	8,2
Bydgoskie	8,9	10,0	8,8	9,3	9,0
Gdańskie	8,7	9,8	8,9	9,5	9,2
Jeleniogórskie	.	11,5	9,4	9,9	9,7
Katowickie	7,9	8,4	8,8	9,1	8,5
Kieleckie	8,7	10,1	8,3	8,8	8,8
Koszalińskie	9,5	10,7	9,6	9,9	9,2
Miejskie krakowskie	7,2	8,9	8,4	8,4	8,5
Krośnińskie	.	8,8	7,7	8,0	7,9
Legnickie	.	9,8	9,3	9,6	8,7
Łubelskie	7,9	9,9	8,3	8,4	8,5
Miejskie łódzkie	9,5	10,6	9,3	9,5	9,2
Olsztyńskie	8,2	10,0	9,3	9,9	9,7
Poznańskie	8,6	9,8	8,6	9,4	8,7
Rzeszowskie	8,0	8,9	7,9	8,2	7,8
Szczecińskie	10,0	11,7	9,4	9,5	9,9
Tarnobrzeskie	.	8,9	7,3	7,8	7,7
Toruńskie	.	10,1	9,1	9,7	9,1
Wałbrzyskie	.	11,5	9,7	10,1	9,8
Wrocławskie	9,3	10,6	9,4	9,3	9,2
Zamojskie	.	9,2	7,6	7,9	8,0
Zielonogórskie	9,5	11,0	8,6	9,8	9,2

Najwyższa częstość nowo zawieranych małżeństw wystąpiła w omówionym okresie w skali kraju w 1975 roku, a wśród województw dominowały wówczas: szczecińskie - 11,7 ‰, jeleniogórskie - 11,5 ‰, wałbrzyskie - 11,5 ‰, zielonogórskie - 11,0 ‰, nato - miast do województw o najniższych wskaźnikach należały: katowickie - 8,4 ‰ i opolekie - 8,6 ‰, a ponadto białostockie - 8,7 ‰, krośnińskie - 8,8 ‰ oraz rzeszowskie i tarnobrzeskie - po 8,9 ‰.

Po tym szczytowym roku następowała systematyczna obniżka częstości małżeństw w większości województw trwająca do 1980 r. z odskokiem w górę w roku 1981 i ponownym nawrotem do tendencji obniżonej. Pomimo tych zmian w poziomie wskaźników małżeństw nadal górują częstości województw zachodnich i północnych zaś województwa południowo-wschodnie znajdują się w dolnej części skali. Na tym tle częstość małżeństw zawieranych w województwie opolskim wyróżnia się stabilnością i niższym lub zbliżonym do krajowego poziomem i mimo że jest województwem zachodnim specyficzny skład i struktura ludności są tego powodem.

Bliższe przyjrzenie się temu zjawisku chociażby w oparciu o współczynniki miejskie i gminne dla nowo zawieranych małżeństw, nie znając nawet pochodzenia ludności tych jednostek - pozwoli zauważyć wyższe wskaźniki w jednostkach o przewadze ludności napływowej i odwrotnie. Ludność napływowa charakteryzuje się bowiem młodszą strukturą i w konsekwencji również żywszą dynamiką demograficzną, co w pewnym stopniu niwelują cechy ludności tu osiadłej.

Przyjrzyjmy się zatem odpowiednim danym, które zawiera tabl. 7.

TABL. 7. MAŁŻEŃSTWA W MIASTACH I NA WSI

MIASTA GMINY	1975	1980	1983	1975	1980	1983
	w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności		
WOJEWÓDZTWO	8279	8366	8506	8,6	8,6	8,6
Miasta	3827	4306	4185	8,5	9,0	8,4
Wieś	4452	4060	4321	8,6	8,3	8,7
MIASTA						
Kędzierzyn-Koźle	539	585	591	7,8	8,4	8,5
Opole	920	1083	1004	8,7	9,5	8,6
Baborów	29	19	31	8,0	6,9	9,7
Biała /M/	24	22	26	7,4	7,7	8,7
Brzeg	360	387	312	10,8	10,9	8,5
Byczyna	15	25	22	5,9	9,0	7,7
Głogówek /M/	44	44	58	6,5	7,1	9,2
Głubczyce	114	110	141	9,4	8,7	10,4
Głucholazy	142	162	121	10,1	11,3	7,9
Gogolin /M/	40	55	49	6,4	9,1	8,0
Grodzów	65	77	72	9,8	11,0	9,6
Kietrz	42	58	59	6,8	9,7	9,5
Kluczbork	183	161	194	9,3	7,4	8,4
Kolonowskie /M/	34	34	26	8,3	8,7	6,5
Krapkowice /M/	100	122	137	6,5	6,8	7,3
Leśnica /M/	22	19	23	7,9	6,6	8,7
Lewin Brzeski	50	54	43	9,4	10,2	7,9
Namysłów	82	132	124	6,7	9,8	9,0
Niemodlin	36	47	45	7,5	8,9	7,6
Nysa	316	365	336	8,6	8,9	7,8

TABL.7. MAŁŻEŃSTWA W MIASTACH I NA WSI /cd./

MIASTA GMINY		1975	1980	1983	1975	1980	1983
		w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności		
MIASTA /dok./							
Otmuchów		32	45	47	7,1	10,1	9,7
Ozimek		59	59	64	8,1	7,2	7,4
Paczków		82	77	82	10,2	9,8	10,0
Prudnik		201	189	195	9,3	8,4	8,4
Strzelca Opolskie	/M/	131	159	161	8,0	8,2	7,7
Ujazd	/M/	21	8	13	7,9	4,6	6,7
Wołczyn		50	59	56	9,6	11,2	10,2
Zawadzkie	/M/	47	62	61	5,8	8,0	7,6
Zdzieszowice	/M/	47	77	92	6,5	7,4	7,8
WIEŚ							
Baborów	/M/	42	40	41	8,7	9,4	9,7
Biała	/M/	79	64	74	6,5	6,3	7,1
Bierawa	/M/	63	90	69	6,3	10,2	7,7
Branice		78	74	70	7,7	8,0	7,5
Brzeg		73	47	50	10,9	8,2	8,7
Byczyna		57	49	70	5,9	6,8	9,7
Chrzastowice	/M/	45	40	51	6,8	6,2	7,8
Cisek	/M/	69	71	78	8,1	9,0	9,7
Dąbrowa		85	80	86	8,5	8,6	9,2
Dobrzeń Wielki	/M/	84	98	116	6,1	7,5	9,0
Domaszowice		52	23	32	12,2	5,7	7,6
Głogówek	/M/	87	76	91	7,3	7,5	8,9
Głubczyce		141	105	125	10,2	8,2	9,7
Głucholazy		140	102	102	10,6	8,5	8,4
Gogolin	/M/	38	65	59	5,7	9,0	8,5
Grodzów		148	136	130	12,3	11,8	10,8
Izbicko	/M/	51	53	45	8,6	9,3	7,9
Jemielnica	/M/	54	72	76	7,0	9,4	9,9
Kamiennik		41	34	31	9,9	8,7	7,6
Kietrz		68	53	59	8,8	8,2	9,0
Kluczbork	/M/	116	95	132	8,0	7,0	9,6
Kolonowskie	/M/	22	34	30	7,0	10,8	9,4
Komprachcice	/M/	82	108	108	7,3	10,1	10,1
Korfantów		104	89	85	9,2	8,5	8,0
Krąpkowice	/M/	68	68	76	7,8	9,1	10,0
Lasowice Wielkie	/M/	67	60	70	8,1	7,8	8,8
Łośnica	/M/	51	54	59	7,3	8,4	9,5
Łewin Brzeski		93	72	65	11,0	8,8	7,8

TABL. 7. MAŁŻEŃSTWA W MIASTACH I NA WSI /dok./

GMINY	1975	1980	1983	1975	1980	1983
	w liczbach bezwzględnych			na 1000 ludności		
WIEŚ /dok./						
Lubrza	65	36	37	12,1	7,1	7,1
Lubsza	105	81	87	10,9	8,8	9,2
Lambinowice	74	77	91	8,8	9,2	10,7
Lubniany /M/	74	63	64	7,4	6,6	6,7
Murów /M/	47	45	55	6,3	6,6	8,0
Namysłów	133	97	81	9,7	8,8	7,1
Niemodlin	116	123	100	10,0	10,3	8,0
Nysa	135	107	89	9,5	8,9	7,2
Olszanka	49	37	49	9,0	7,0	9,2
Otmuchów	126	102	100	11,0	10,1	9,7
Ożimek /M/	95	87	103	8,1	7,6	8,8
Paczków	62	62	69	10,8	11,3	12,1
Pakosławice	34	26	38	8,0	6,3	9,2
Pawłowiczki /M/	91	81	76	8,0	8,4	7,8
Pokój /M/	53	42	49	8,3	7,8	8,9
Polska Cerekiew /M/	42	44	54	6,3	7,6	9,2
Popielów /M/	76	71	57	7,6	8,9	6,2
Prószków /M/	91	65	83	8,4	6,2	8,3
Prudnik	69	53	61	9,5	7,6	8,6
Reńska Wieś /M/	83	62	81	7,8	6,4	8,1
Skoroszyce	69	59	60	11,5	9,5	9,7
Strzelce Opolskie /M/	110	113	128	7,6	8,3	9,2
Strzeleczyki /M/	62	51	72	6,7	5,9	8,4
Świerczów	52	43	43	11,8	10,9	10,7
Tarnów Opolski /M/	66	79	79	7,3	8,1	8,2
Turawa /M/	80	63	78	7,9	6,5	8,0
Ujazd /M/	45	52	39	9,0	9,5	7,4
Walce /M/	27	38	52	4,2	5,9	8,0
Wilków	62	41	54	12,4	8,1	10,3
Wołczyn	80	89	88	8,5	9,6	9,1
Zawadzkie /M/	25	42	34	5,3	8,6	6,9
Zdzieszowice /M/	33	40	43	7,5	8,7	9,1
Zębowice /M/	23	37	47	4,7	8,1	10,2

Uwaga. Miasta i gminy z przewagą ludności miejscowej oznaczono /M/.

W miastach Opolszczyzny poziom współczynników małżeństw układa się dość różnorodnie, głównie pod wpływem ukształtowanych w nich struktur demograficznych - najczęściej znacznie wymieszanych z różnych odłamów ludności napływowej i miejscowej. Zróżnicowanie częstości małżeństw w 1975 r. mieściło się w granicach: 5,9‰

/Byczyna/ - 10,8 % /Brzeg/ i wynosiło 4,9 %; w roku 1980 rozpiętość tych wskaźników wzrosła do 6,7 % /Ujazd - 4,6 %, Glucholazy - 11,3 %/ zaś w 1983 roku ponownie zmalała do 3,7 % /Kolonowskie - 6,5 %, Wołczyn - 10,2 %/.

Na wsi opolskiej zarówno częstość ogólna jak i zróżnicowanie jej poziomu w gminach kształtowały się odmienne niż w miastach. Jeżeli bowiem ogólny współczynnik nowo zawieranych małżeństw w miastach między 1975 i 1980 rokiem wzrósł z 8,5-9,0% a następnie spadł do 8,4 %, to na wsi w pierwszym okresie /1975-1980/ spadł 8,6 do 8,3 % aby następnie wzrosnąć do 8,7 %. Rozpiętość wskaźników gminnych w 1975 roku z 7,1 % /Zawadzkie - 5,3 %/, Wilków - 12,4 %/ spadła w 1980 r. do 5,8 % /Strzeleczy - 6,0 %, Grodków - 11,8 %/ aby minimalnie wzrosnąć w 1983 r. do 5,9 % /Popielów - 6,2 %, Paczków - 12,1 %/. Oczywiście przyczyna tkwi tu przede wszystkim w odmienności struktury wieku ludności miast i wsi, a w indywidualnych przypadkach od liczby osób, które weszły w dany okres w wiek matrymonialny i zdecydowały się na zawarcie małżeństwa. Inne, towarzyszące okoliczności mają tu znaczenie drugorzędne, choć mogą one wpływać na odroczenie lub przyspieszenie tych decyzji a niekiedy na zaniechanie decyzji małżeńskich w ogóle. Na ogół wzrostowi poziomu współczynników małżeństw towarzyszy wyż roczników wchodzących w wiek najczęstszego zawierania małżeństw 18-24 lat i na odwrót spadek tego poziomu skorelowany jest z niżem wspomnianych roczników.

W grupach miejscowości z przewagą ludności pochodzenia miejscowego jak i w grupach miejscowości o przewadze ludności napływowej następowanie wyżu oraz niżu małżeństw nowo zawieranych jest na ogół przeciwstawne. Falowanie to związane ze wzrostem lub spadkiem liczebności roczników "matrymonialnych" w obu grupach, jest zakłócone sporadycznie przez wydarzenia pozademograficzne, do których zaliczyć należy akoje łączenia rodzin, decyzje administracyjne np. o zmianach warunków zawierania małżeństw, bądź też wydarzenia polityczne i gospodarcze odbiegające od normy. Wynikają stąd nie oczekiwane wzrosty współczynników nowo zawieranych małżeństw /vide ekstrema z 1981 r./.

Tendencje w zawieraniu małżeństw w obu grupach miejscowości województwa opolskiego ilustruje tabl. 8, zawierająca środkowe i skrajne wartości współczynników małżeństw.

TABL. 8. MAŁŻEŃSTWA NA 1000 LUDNOŚCI

WYSZCZEGÓLNIENIE	1970	1975	1980	1983
	małżeństwa na 1000 ludności			
Miasta i gminy z przewagą ludności miejscowej				
współczynnik: minimalny	6,2	4,2	4,6	6,5
średni	6,9	7,3	7,8	8,2
maksymalny	7,9	12,1	10,8	10,2
Miasta i gminy z przewagą ludności napływowej				
współczynnik: minimalny	7,6	5,9	5,7	7,1
średni	7,9	9,2	9,0	9,1
maksymalny	10,5	12,4	11,8	12,1

Charakterystyczne jest przede wszystkim górowanie wskaźników małżeństw zawiera-
nych przez ludność napływową nad poziomem wskaźników dla ludności miejscowej i to
zarówno w wartościach przeciętnych jak i skrajnych. Wynika to głównie ze starszej
struktury wieku ludności miejscowej a ponadto z jej słabszej dynamiki urodzeń
powojennych oraz następczego echa w postaci mniej licznych roczników wchodzących
w wiek "małżeński". Rozproszenie współczynników małżeństw mieściło się w obu zbior-
owościach w największym obszarze w 1970 r. i wynosiło dla miejscowych 1,7 ‰, a
dla napływowych 2,9 ‰, w następnych latach powiększyło się znacznie, opadając po-
nownie w 1983 r. do wartości odpowiednio: 3,7 ‰ i 5,0 ‰.

Najwyższe współczynniki małżeństw notuje się sukcesywnie w m. Wołoczynie, m. Brzegu
i m. Glucholazy oraz w gminach: Paczków, Świerczów, Wilków i Grodków. Współczynniki
najniższe natomiast mają miasta: Byczyna, Zawadzkie, Ujazd oraz gminy: Zawadz-
kie, Dział, Chrzastowice.

Nowożeńcy według wieku

Największe zainteresowanie demografów i socjologów budzą zmiany jakie notuje sta-
tystyka w wieku rozpoczynających współżycie małżeńskie mężczyzn i kobiet. Zmiany
te mogą być mechanicznym niejako odbiciem przemian w strukturze ludności w ogóle
ale mogą również sygnalizować nowe tendencje w obyczajowości, w poziomie rozwoju
fizyczno-płciowego i psycho-fizycznego młodzieży, a także w społeczno-gospodar-
czych warunkach życia. Nie są one obojętne też z punktu widzenia potrzeb wychowa-
wczych, oświatowych, medycznych czy też mieszkaniowych i zaopatrzeniowo-rynkowych.
Tablice 9 i 10 zestawiają liczebności i strukturę zawartych w poszczególnych gru-
pach wieku małżeństw w latach 1970-1983.

TABL.9. NOWOŻEŃCY WEDŁUG WIEKU

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogół- nem	W wieku lat									
		19 i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-59	60 i więcej	
MĘŻCZYŹNI											
OGÓŁEM	1970	8139	279	4288	1981	811	286	138	96	115	145
	1975	8279	309	4792	1998	436	241	158	95	107	143
	1980	8366	325	4837	2128	459	155	136	96	121	109
	1983	8506	340	4584	2407	538	179	118	102	131	107
Miasta	1970	3679	132	1951	836	308	150	93	62	72	75
	1975	3756	134	2074	891	211	142	100	61	61	82
	1980	4306	152	2301	1141	299	105	87	65	87	69
	1983	4185	155	2088	1197	325	128	77	58	89	71
Wieś	1970	4460	147	2337	1145	503	136	45	34	43	70
	1975	4523	175	2718	1107	225	99	58	34	46	61
	1980	4060	173	2536	987	160	50	49	31	34	40
	1983	4321	185	2496	1210	223	54	41	34	42	36

TABL. 9. NOWOŻEŃCY WEDŁUG WIEKU /dok./

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W wieku lat									
		19 i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-59	60 i więcej	
KOBIECY											
OGÓŁEM	1970	8139	2101	4296	773	341	214	152	127	98	37
	1975	8279	1863	4734	932	205	156	122	94	109	64
	1980	8366	1759	4797	1043	278	109	102	92	103	83
	1983	8506	1782	4644	1208	377	143	86	88	130	48
Miasta	1970	3679	802	2020	367	156	96	91	72	56	19
	1975	3756	731	2083	508	123	91	77	47	56	40
	1980	4306	755	2382	651	186	83	62	66	69	52
	1983	4185	728	2149	716	260	105	57	57	88	25
Wieś	1970	4460	1299	2276	406	185	118	61	55	42	18
	1975	4523	1132	2651	424	82	65	45	47	53	24
	1980	4060	1004	2415	392	92	26	40	26	34	31
	1983	4321	1054	2405	492	117	38	29	31	42	23

TABL. 10. STRUKTURA NOWOŻEŃCÓW WEDŁUG WIEKU

WYSZCZEGÓL- NIENIE		Ogół- em	Grupy wieku								
			19 lat i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-59	60 i wię- cej
			w odsetkach								
MĘŻCZYŹNI											
OGÓŁEM	1970	100,0	3,4	52,7	24,3	10,0	3,5	1,7	1,2	1,4	1,8
	1975	100,0	3,7	57,9	24,2	5,3	2,9	1,9	1,1	1,3	1,7
	1980	100,0	3,9	57,8	25,4	5,6	1,9	1,6	1,1	1,4	1,3
	1983	100,0	4,0	53,9	28,3	6,3	2,1	1,4	1,2	1,5	1,3
Miasta	1970	100,0	3,6	53,0	22,7	8,4	4,1	2,5	1,7	2,0	2,0
	1975	100,0	3,6	55,2	23,7	5,6	3,8	2,7	1,6	1,6	2,2
	1980	100,0	3,5	53,4	26,5	6,9	2,4	2,0	1,5	2,0	1,6
	1983	100,0	3,7	49,9	28,6	7,5	3,1	1,8	1,6	2,1	1,7
Wieś	1970	100,0	3,3	52,4	25,7	11,3	3,0	1,0	0,8	0,9	1,6
	1975	100,0	3,9	60,0	24,5	5,0	2,2	1,3	0,8	1,0	1,3
	1980	100,0	4,3	62,5	24,3	3,9	1,2	1,2	0,8	0,8	1,0
	1983	100,0	4,2	57,8	28,0	5,2	1,2	0,9	0,8	1,0	0,9

TABL. 10. STRUKTURA NOWOŻEŃCÓW WEDŁUG WIEKU /dok./

WYSZCZEGÓL- NIENIE	Ogół- em	Grupy wieku								60 i wię- cej
		19 lat i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-59	
	w odsetkach									

KOBIEТЫ

OGÓŁEM	1970	100,0	25,8	52,8	9,5	4,2	2,6	1,9	1,6	1,2	0,4
	1975	100,0	22,5	57,2	11,3	2,5	1,9	1,5	1,1	1,3	0,7
	1980	100,0	21,0	57,4	12,5	3,3	1,3	1,2	1,1	1,2	1,0
	1983	100,0	20,9	54,6	14,2	4,4	1,7	1,0	1,1	1,5	0,6
Miasta	1970	100,0	21,8	54,9	10,0	4,2	2,6	2,5	2,0	1,5	0,5
	1975	100,0	19,5	55,5	13,5	3,3	2,4	2,1	1,3	1,4	1,0
	1980	100,0	17,5	55,3	15,2	4,4	1,9	1,4	1,5	1,6	1,2
	1983	100,0	17,4	51,3	17,1	6,2	2,5	1,4	1,4	2,1	0,6
Wieś	1970	100,0	29,1	51,0	9,2	4,2	2,6	1,4	1,2	0,9	0,4
	1975	100,0	25,0	58,6	9,4	1,8	1,4	1,0	1,0	1,2	0,6
	1980	100,0	24,7	59,5	9,7	2,3	0,6	1,0	0,6	0,8	0,8
	1983	100,0	24,4	57,7	11,4	2,8	0,9	0,7	0,7	0,9	0,5

Liczba zawieranych małżeństw w województwie wykazuje minimalne zmiany z lekką tendencją wzrostową. W miastach natomiast wystąpił znaczący przyrost absolutny liczby małżeństw między 1975 a 1980 rokiem co, kojarząc się z równoczesnym spadkiem tej liczby na wsi, może wskazywać na wpływ bardziej intensywnej migracji młodzieży ze wsi do miast. Rok 1983 to moment zaznaczającej się stabilizacji bezwzględniego poziomu liczbowego nowo zawieranych związków małżeńskich, przy czym w miastach wystąpił już minimalny regres a na wsi ożywienie.

Liczebności małżonków płci męskiej rozkładają się według wieku odmiennie aniżeli wiek, w którym najliczniej wchodzi w związki małżeńskie kobiety. Najwięcej mężczyzn wstępuje w związek małżeński w przedziale wieku 20-24 lata, następnie w wieku 25-29 lat, potem w wieku 30-34 lata a w następnej dopiero kolejności w wieku 19 lat i mniej. Wśród kobiet podobnie - najwięcej wychodzi za mąż w wieku 20-24 lata, ale w drugiej kolejności w wieku 19 lat i mniej, a dopiero potem w wieku 25-29 i 30-34 lata. Liczba małżeństw zawartych w poszczególnych przedziałach wieku podlega wahaniom z okresu na okres, co może być związane z napływem bądź odpływem roczników, które charakteryzują się najwyższą intensywnością w zawieraniu małżeństw. Charakterystykę powyższą potwierdzają dane strukturalne wieku nowożeńców. Jeśli w wieku 20-24 lata w latach 1970-1983 odsetek mężczyzn - nowożeńców wahał się między 52,7 % - 57,9 % /w miastach 49,9 % - 55,2 % zaś na wsi 52,4 % - 62,5% /to odsetek kobiet był bardzo zbliżony i mieścił się w granicach 52,8 % - 57,4 % /w miastach: 51,3 % - 55,5 %, na wsi: 51,0 % - 59,5 %/. W wieku 25-29 lat zeniło się od 24,2 % do 28,3 % mężczyzn i od 9,5 % do 14,2 % kobiet wychodziło za mąż.

W tymże przedziale wieku zróżnicowanie odsetka nowożeńców w miastach i na wsi po stronie mężczyzn było niewielkie /22,7 - 28,6 %/, natomiast po stronie kobiet w miastach były to udziały wyższe: 10,0 % - 17,1 % aniżeli na wsi: 9,2-11,4 %.

W najmłodszej grupie wieku nowożeńców: 19 lat i mniej tendencja rosnąca odsetka wśród mężczyzn z 3,4 % do 4,0 % miała wyższą rozpiętość na wsi /3,3 - 4,3/ aniżeli w miastach /3,5 - 3,7/, podczas gdy wśród kobiet tendencja spadkowa tegoż odsetka z 25,8 % do 20,9 % na wsi /z 29,1 % do 24,4 %/ utrzymała go na wyższym pułapie aniżeli w miastach /z 21,8 % do 17,4 %/. Odsetek mężczyzn w wieku 30-34 lat którzy wstępowali w związki małżeńskie zmienił się dość istotnie, bo z 10,0 % /w 1970 r./ poprzez 5,3 % /1975 r./ do 6,3 % /1983 r./, przy czym szczególne zmiany widoczne są na wsi z 11,3 % do 3,9 % /w 1980 r./ i 5,2 % /w 1983 r./. Odsetek kobiet-nowożeńców w tymże wieku waha się w granicach 2,5 % - 4,4 % /w miastach: 3,3 - 6,2 %, na wsi: 1,8 - 4,2 %/. Wniosek stąd, iż prawidłowością jest wstępowanie w związki małżeńskie w młodszym wieku przez kobiety, szczególnie wiejskie, aniżeli przez mężczyzn.

W pozostałych, starszych przedziałach wieku odsetki mężczyzn - nowożeńców sukcesywnie zmniejszają się, co dotyczy również kobiet z wyjątkiem grupy kobiet w wieku 60 lat i więcej. Zjawisko to może mieć swoją przyczynę w wahaniami udziału ludności w starszym wieku oraz w sytuacji ekonomicznej i społecznej, a zwłaszcza w kwestii posiadania własnych źródeł utrzymania w postaci rent i emerytur, unie - zależniących osoby starsze i owdowiałe od zależności ekonomicznej w rodzinie, a zwłaszcza od dzieci. Obok więc emancypacji osób w różnym wieku wywołanej zmianami w warunkach społeczno-ekonomicznych głównym czynnikiem zmian w strukturze wieku nowożeńców są oddziaływania wyżów lub niżów, wahaających się przemiennie, na strukturę wieku ludności. Ilustrują je tabl. 11 i 12 za badany okres.

TABL. 11. LUDNOŚĆ W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ WEDŁUG GRUP WIEKU
Stan w końcu roku

GRUPY WIEKU	Mężczyźni				Kobiety			
	1970 ^{a/}	1975	1980	1982	1970 ^{a/}	1975	1980	1982

OGÓŁEM

OGÓŁEM	309270	340700	346836	350934	349561	379300	382529	385684
15 - 19 lat	48062	49900	43607	40096	46239	48400	41710	38841
20 - 24	37373	48300	46275	44868	38106	47100	45523	43824
25 - 29	27455	38800	45159	45441	27170	38800	43651	44186
30 - 34	37324	27300	37018	41888	37591	26600	36475	40802
35 - 39	36890	36000	25451	26804	35208	36600	24979	26237
40 - 44	30184	35200	33160	30102	32611	34100	33839	30417
45 - 49	21262	28700	31954	31941	28885	31600	31709	32330
50 - 54	12003	20100	25749	29398	16768	28000	29500	30287
55 - 59	14820	11200	17921	18867	21109	16100	26020	27013
60 lat i więcej	43897	45200	40542	41549	65804	72000	69123	71747

a/ Wyniki NSP-1970 z 8 XII.

TABL. 11. LUDNOŚĆ W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ WEDŁUG GRUP WIEKU /dok./
Stan w końcu roku

GRUPY WIEKU	Mężczyźni				Kobiety			
	1970 ^{a/}	1975	1980	1982	1970 ^{a/}	1975	1980	1982
MIASTA								
RAZEM	139186	162400	171004	174399	159035	183500	193013	197287
15 - 19 lat	22676	21900	19985	19276	22655	21500	19351	18930
20 - 24	17725	24200	22196	20452	19716	26000	23370	21724
25 - 29	13554	21200	23602	23168	14313	23200	24933	24785
30 - 34	16962	14700	21556	23529	18229	14900	22662	24815
35 - 39	17206	17300	14179	16100	16889	18200	14476	16308
40 - 44	14174	16900	16151	15368	14958	16600	17336	16197
45 - 49	9975	13800	15518	15526	12545	14800	15834	16510
50 - 54	5294	9600	12446	14098	7011	12500	14103	14655
55 - 59	6034	5100	8688	9382	8352	7000	11905	12751
60 lat i więcej	15586	17700	16683	17500	24367	28800	29043	30612
WIEŚ								
RAZEM	170084	178300	175832	176555	190526	195800	189516	188397
15 - 19 lat	25386	28000	23622	20820	23584	26900	22359	19911
20 - 24	19648	24100	24079	24416	18390	21100	22153	22100
25 - 29	13901	17600	21557	22273	12857	15600	18718	19401
30 - 34	20362	12600	15462	18359	19362	11700	13813	15987
35 - 39	19684	18700	11272	10704	18319	18400	10503	9929
40 - 44	16010	18300	17009	14734	17653	17500	16503	14220
45 - 49	11287	14900	16436	16415	16340	16800	15875	15820
50 - 54	6709	10500	13303	15300	9757	15500	15397	15632
55 - 59	8786	6100	9233	9485	12757	9100	14115	14262
60 lat i więcej	28311	27500	23859	24849	41507	43200	40080	41135

a/ Wyniki NSP-1970 z 8 XII.

TABL. 12. STRUKTURA LUDNOŚCI W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ WEDŁUG GRUP WIEKU

GRUPY WIEKU	Mężczyźni				Kobiety			
	1970	1975	1980	1982	1970	1975	1980	1982
w odsetkach								
OGÓŁEM								
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15 - 19 lat	15,5	14,7	12,6	11,4	13,2	12,8	10,9	10,0
20 - 24	12,1	14,2	13,3	12,8	10,9	12,4	11,9	11,3
25 - 29	8,9	11,4	13,0	12,9	7,8	10,2	11,4	11,5
30 - 34	12,1	8,0	10,7	11,9	10,8	7,0	9,5	10,6

TABL. 12. STRUKTURA LUDNOŚCI W WIEKU 15 LAT I WIĘCEJ WEDŁUG GRUP WIEKU /dok./

GRUPY WIEKU	Mężczyźni				Kobiety			
	1970	1975	1980	1982	1970	1975	1980	1982
	w odsetkach							
OGÓŁEM /dok./								
35 - 39	11,9	10,6	7,3	7,6	10,1	9,6	6,5	6,8
40 - 44	9,8	10,3	9,6	8,6	9,3	9,0	8,9	7,9
45 - 49	6,9	8,4	9,2	9,1	8,3	8,3	8,3	8,4
50 - 54	3,9	5,9	7,4	8,4	4,8	7,4	7,7	7,9
55 - 59	4,8	3,3	5,2	5,4	6,0	4,3	6,8	7,0
60 lat i więcej	14,1	13,2	11,7	11,9	18,8	19,0	18,1	18,6
MIASTA								
RAZEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15 - 19 lat	16,3	13,5	11,7	11,1	14,2	11,7	10,0	9,6
20 - 24	12,7	14,9	13,0	11,7	12,4	14,2	12,1	11,0
25 - 29	9,7	13,1	13,8	13,3	9,0	12,6	12,9	12,6
30 - 34	12,2	9,1	12,6	13,5	11,5	8,2	11,7	12,6
35 - 39	12,4	10,7	8,3	9,2	10,6	9,9	7,5	8,3
40 - 44	10,2	10,4	9,4	8,8	9,4	9,0	9,0	8,2
45 - 49	7,2	8,5	9,1	8,9	7,9	8,1	8,2	8,3
50 - 54	3,8	5,9	7,3	8,1	4,4	6,8	7,3	7,4
55 - 59	4,3	3,1	5,1	5,4	5,3	3,8	6,2	6,5
60 lat i więcej	11,2	10,8	9,7	10,0	15,3	15,7	15,1	15,5
WIEŚ								
RAZEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
15 - 19 lat	14,9	15,7	13,4	11,8	13,4	13,7	11,8	10,6
20 - 24	11,6	13,5	13,7	13,8	9,7	10,2	11,7	11,7
25 - 29	8,2	9,9	12,3	12,6	6,7	8,0	9,9	10,3
30 - 34	12,0	7,1	8,8	10,4	10,2	6,0	7,3	8,5
35 - 39	11,6	10,4	6,4	6,1	9,6	9,4	5,5	5,3
40 - 44	9,4	10,3	9,7	8,3	9,3	8,9	8,7	7,5
45 - 49	6,6	8,4	9,3	9,3	8,6	8,6	8,4	8,4
50 - 54	3,9	5,9	7,6	8,7	5,1	7,9	8,1	8,3
55 - 59	5,2	3,4	5,3	5,4	6,7	4,6	7,4	7,6
60 lat i więcej	16,6	15,4	13,5	13,6	21,7	22,1	21,2	21,8

Z porównania struktury mężczyzn według wieku za lata 1970-1982 z taką strukturą kobiet, wynika, że poczynając od 1975 r. następuje u obu płci spadek udziału grup wieku do 29 lat włącznie, przy czym w wielkościach absolutnych występuje stała nadwyżka mężczyzn nad liczbą kobiet w tym wieku wynosząca w 1970 r. 1,4 tys., w 1980 r. 4,2 tys. zaś w 1982 r. - 3,6 tys. A więc w okresie życia charakteryzującym się najwyższą aktywnością każda kobieta ma szanse na zamążpójście, natomiast dość istotna

liczba mężczyzn staje przed alternatywą pozostawania w stanie bezstannym lub szukania partnerek w starszych grupach wieku. Problem ten nie występuje w miastach, gdzie w przedziałach wieku 20-29 lat a także w przedziale 30-34 lat istnieje stała niemal nadwyżka kobiet nad liczbą mężczyzn, natomiast na wsi jest to zjawisko niepokojące, gdzie np. w roku 1982 liczba mężczyzn w wieku do 29 lat przewyższała liczbę kobiet o 6097 osób. Nadwyżka mężczyzn na wsi występuje aż do grupy wiekowej 45-49 lat, od którego to przedziału dopiero zaznacza się przewaga liczebna kobiet, wynikająca ze zjawiska nadumieralności mężczyzn. W miastach z wyjątkiem przedziału wieku 15-19 lat, kiedy jeszcze istnieje wpływ stałej statystycznej nadwyżki urodzeń chłopców nad dziewczętami, w pozostałych grupach wieku występuje dominacja liczby kobiet. Stan ten wynika z odpływu znacznej liczby młodych kobiet ze wsi do miast, w których najczęściej zdobywają one wykształcenie ponad podstawowe, dystansując pod tym względem rówieśników - mężczyzn. W sytuacji występującej na rynku pracy w miastach młode wiejskie kobiety są w nich zatrudniane, a następnie uzyskują często dzięki wsparciu rodziny, mieszkania, stając się stałymi mieszkankami miast z dużą szansą na znalezienie partnera w mieście zarazem zmniejszając możliwość założenia rodziny i pełnosprawnie funkcjonującego gospodarstwa przez młodych rolników pozostających na ojcowiznach na wsi.

Powracając do zmian, zaznaczających się w strukturze wieku ludności zdolnej do zawierania związków małżeńskich po roku 1975, to stwierdzić należy, iż aktualna sytuacja spadkowa w udziale jak i w bezwzględnym poziomie ludności znajdującej się w wieku najczęstszego zawierania małżeństw, wiąże się z napływem roczników urodzonych po 1960 r. a więc w okresie niżu urodzeń. Tendencja ta przedłuży się jeszcze prawdopodobnie o kilka lat, gdyż do przedziałów o wysokiej częstości małżeństw tj. wieku 20-24 lata i 25-29 lat wejdą - szosupljsze u obu płci po ok. 10 tysięcy /ok. 20 %/ w porównaniu z 1975 r. - roczniki z grupy 15-19 lat.

Zestawiając spadek udziału oraz liczebności tej najmłodszej grupy wieku matrymonialnego /15-19 lat/ ze wzrostem jej udziału w strukturze wieku nowożeńców - w kolejnie analizowanych latach - po stronie mężczyzn w wieku 19 lat i mniej nasuwa się wniosek o wzroście ich aktywności małżeńskiej, zaś w odniesieniu do kobiet w tym wieku o odwrotnej sytuacji tj. spadku tej aktywności. Oczywiście i tu wchodzi w grę ruchy migracyjne, w których młode kobiety przemieszczające się ze wsi do miast "przesuwają" niejako w górę wiek najczęstszego wstępowania w związki małżeńskie w porównaniu z wsią.

W starszych grupach wieku /30 lat i więcej/, w których notuje się nadwyżka kobiet, powien wzrost udziału w strukturze nowożeńców według wieku wiąże się z przyrostem liczebności roczników mężczyzn w tymże wieku, a szczególnie mężczyzn owdowiałych lub rozwiedzionych decydujących się na powtórne zawarcie małżeństwa.

Częstość nowożeńców według wieku ze względu na zmiany liczby ludności w poszczególnych grupach wieku jest precyzyjniejszą miarą natężenia zjawiska małżeństw, gdyż odnosi się do każdej płci z osobna a w jej obszarze do poszczególnych grup wieku oraz w stosunku do ludności w wieku 15 lat i więcej ogółem.

Bardziej dokładną miarą częstości małżeństw byłby iloraz liczby nowożeńców do liczby osób w stanie wolnym lecz ze względu na dane o osobach w stanie wolnym zbierane tylko w spisach powszechnych, oblicza się najczęściej ten pierwszy mierznik. Dane o częstości małżeństw według wieku przedstawia tabl. 13.

TABL. 13. NOWOŻEŃCY WEDŁUG WIEKU NA 1000 LUDNOŚCI^{a/} DANEJ PŁCI I GRUPY WIEKU

LATA	Ogółem	W wieku lat							
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50 i więcej
MĘŻCZYŹNI									
1970	23,5	5,4	107,2	62,5	18,0	6,7	4,1	4,2	3,3
1975	24,5	6,2	100,5	54,5	16,0	6,7	4,5	3,3	3,3
1980	24,2	7,3	104,5	47,6	13,1	5,9	3,6		2,8
1982	24,2	8,9	105,8	49,4	13,3	6,3	4,0	2,4	2,5
KOBIECY									
1970	20,7	42,4	106,3	24,2	7,8	5,2	4,2	3,9	1,2
1975	22,0	38,5	101,4	25,5	7,7	4,3	3,6	3,0	1,5
1980	22,0	41,5	105,4	24,0	8,1	4,2	3,0		1,6
1982	22,1	40,7	106,6	26,2	9,1	4,4	2,2	2,9	1,4

a/ W wieku 15 lat i więcej.

Częstość ogólna nowożeńców wzrastała w latach 1970 - 1975 zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet, utrzymując się następnie na nieco niższym poziomie u mężczyzn a na niesmienionym niemal u kobiet. W poszczególnych grupach wieku występowały niewielkie wahania współczynników. Wśród mężczyzn stałą tendencją wzrostową mają współczynniki w grupie wieku: 15-19 lat, co jest tym bardziej znamienne, że obowiązuje ustawowa dolna granica wieku zawierania małżeństw przez mężczyzn od 21 lat. Natomiast w pozostałych grupach wieku utrzymują się w zasadzie inklinacje do spadku częstości zawierania małżeństw szczególnie przez mężczyzn starszych /powyżej 40 lat/. Wśród kobiet częściowe współczynniki wskazują w zasadzie na stabilizację częstości nowożeńców.

Współczynniki częstości nowożeńców kobiet poniżej 20 roku życia były 5-8 krotnie wyższe aniżeli u mężczyzn w tym wieku. Tradycja szybkiego wiązania się związkiem małżeńskim utrzymuje się wśród kobiet nadal a wychodzą one najczęściej za mąż w wieku poniżej 25 lat, natomiast mężczyźni żenią się najczęściej w wieku 20-29 lat. W przedziale wieku 30-34 lata mężczyźni wchodzi w związki małżeńskie częściej 1,5 - 2,5-krotnie aniżeli kobiety lecz poziom współczynników dla obu płci dąży do zrównowienia, gdyż częstość wśród tej grupy mężczyzn spada natomiast u kobiet wzrasta.

Współczynniki częstości małżeństw w wieku 35-39 lat u obu płci są dość stabilne choć wśród mężczyzn są one wyższe o ok. 50 %. W przedziale wieku 40-44 i 45-49 lat częstość nowożeńców spada zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet, przy czym u tych ostatnich jest nieco niższa.

W wieku 50 lat i więcej poziom współczynników u mężczyzn spada a równocześnie -

co jest godne uwagi - wśród kobiet raczej wzrasta.

Syntetycznym miernikiem pozwalającym na charakterystykę nowożeńców według wieku jest mediana, czyli wartość środkowa. Zmiany i różnice w wysokości przeciętnego wieku osób wstępujących w związki małżeńskie w kraju i województwie oraz w miastach i na wsi - przedstawia tabl. 14.

TABL. 14. WIEK ŚRODKOWY^a/NOWOŻEŃCÓW

LATA	Polska			Opolskie		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
Mężczyźni						
1970	24,1	24,2	24,0	24,4	24,4	24,5
1971	24,1	24,2	24,0	24,1	24,2	24,0
1972	24,1	24,2	24,0	23,9	24,0	23,9
1973	24,1	24,2	24,0	23,9	24,1	23,8
1974	24,2	24,2	24,1	23,8	24,0	23,7
1975	24,2	24,2	24,1	24,0	.	.
1976	24,1	24,2	24,0	23,8	24,0	23,7
1977	24,2	24,3	24,0	23,9	24,1	23,8
1978	24,2	24,4	24,0	23,0	24,1	23,6
1979	24,3	24,4	24,1	24,0	24,3	23,7
1980	24,4	24,6	24,2	24,0	24,3	23,7
1981	24,4	24,6	24,2	24,0	24,2	23,8
1982	24,6	24,8	24,4	24,1	24,5	23,8
1983	.	.	.	24,3	24,6	24,0
Kobiety						
1970	21,6	22,0	21,2	22,3	22,6	22,0
1971	21,7	22,0	21,3	22,2	22,5	21,9
1972	21,7	22,1	21,4	22,3	22,6	22,0
1973	21,8	22,2	21,5	22,4	22,6	22,1
1974	21,9	22,3	21,5	22,3	22,7	22,1
1975	21,9	22,3	21,5	22,4	.	.
1976	22,5	22,8	22,1	22,3	22,6	22,1
1977	22,6	22,9	22,2	22,4	22,7	22,1
1978	22,6	23,0	22,1	22,4	22,8	21,9
1979	22,7	23,1	22,2	22,5	22,9	22,1
1980	22,8	23,2	22,3	22,5	22,9	22,1
1981	22,9	23,2	22,4	22,6	22,9	22,2
1982	22,9	23,3	22,4	22,6	23,1	22,1
1983	.	.	.	22,7	23,2	22,2

a/ Wiek środkowy /mediana/, oznacza wiek w momencie zawarcia małżeństwa, który połowa nowożeńców przekroczyła, zaś druga jeszcze nie osiągnęła.

Mediany wieku nowożeńców, jako abstrahujące od wartości skrajnych, są parametrami o mniejszym zróżnicowaniu poziomu przeciętnego wieku, mają bowiem mniejszy wpływ na ich poziom udziały nowożeńców w starszym wieku.

W omawianym okresie występowało w województwie opolskim wahanie poziomu mediany wieku oscylujące w granicach 0,6 pkta i zaznaczająca się w ostatnich latach tendencja rosnąca zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet. Wielkość mediany wieku nowożeńców mężczyzn na Opolszczyźnie była w roku wyjściowym wyższa od tejże przeciętnej dla kraju, po czym poziom mediany krajowej dominował w granicach do 0,5 pkta. Wśród kobiet wyższy /do ok. 0,7 pkta/ poziom mediany wieku na Opolszczyźnie utrzymywał się do roku 1975, po którym wystąpiła już wyraźna /ok. 0,3 pkta/ dominacja wieku środkowego dla kraju.

Różnice między medianą wieku mężczyzn na wsi i w miastach wskazywały początkowo /w 1970 r./ na to, że na wsi wstępują w związki małżeńskie przeciętnie starsi niż w miastach, po czym sytuacja się odwróciła i mediany wieku mężczyzn - nowożeńców w miastach były nawet o 0,7 pkta wyższe od wiejskich.

Kobiety w miastach wychodziły przeciętnie w starszym w granicach 1,0 pkta, wieku aniżeli kobiety na wsi opolskiej. Poziom mediany wieku kobiet w całej Polsce do roku 1975 dominował /do 0,3 pkta/ nad medianą wieku kobiet na Opolszczyźnie i to zarówno w miastach jak i na wsi, podczas gdy wcześniej wyższe mediany notuje się w województwie opolskim.

Różnica mediany wieku nowożeńców mężczyzn i kobiet w 1970 r. wynosiła 2,1 roku /w miastach 1,8, a na wsi 2,5 roku/; w 1983 r. różnica ta zmniejszyła się do 1,6 roku /w miastach do 1,4 a na wsi do 1,8 roku/. Wskazuje to na tendencję do zawieszania małżeństw pomiędzy rówieśnikami. Bardziej szczerzeliwo problem ten można rozważyć w oparciu o ocenę zmian w strukturze wieku nowożeńców obu płci. Umożliwia to tabl. 15.

TABL. 15. STRUKTURA MAŁŻEŃSTW WEDŁUG WIEKU NOWOŻEŃCÓW

WIEK MĘŻCZYZN	Ogółem	Wiek kobiet						
		29 lat i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50 lat i więcej
1975								
OGÓŁEM	100,0	22,5	57,2	11,2	2,5	1,9	2,6	2,1
19 lat i mniej	3,7	2,5	1,1	0,1	-	-	-	-
20 - 24	57,9	16,3	38,0	3,3	0,2	0,1	0,0	0,0
25 - 29	24,1	3,3	15,2	4,8	0,5	0,2	0,1	0,0
30 - 34	5,3	0,3	2,0	1,9	0,7	0,3	0,1	0,0
35 - 39	2,9	0,1	0,6	0,7	0,7	0,5	0,3	0,0
40 - 49	3,1	-	0,3	0,3	0,4	0,7	1,1	0,3
50 lat i więcej	3,0	-	0,0	0,1	0,0	0,1	1,0	1,8

TABL. 15. STRUKTURA MAŁŻEŃSTW WEDŁUG WIEKU NOWOŻEŃCÓW /dok./

WIEK MĘŻCZYZN	Ogółem	Wiek kobiet						
		19 lat i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50 lat i więcej
1983								
OGÓŁEM	100,0	20,9	34,6	14,2	4,4	1,7	2,1	2,1
19 lat i mniej	4,0	2,7	1,2	0,1	0,0	-	-	-
20 - 24	33,9	14,5	34,9	4,0	0,4	0,1	0,0	0,0
25 - 29	28,3	3,4	16,4	6,8	1,4	0,2	0,1	-
30 - 34	6,3	0,3	1,7	2,3	1,6	0,3	0,1	0,0
35 - 39	2,1	0,0	0,3	0,7	0,6	0,3	0,2	-
40 - 49	2,6	0,0	0,1	0,3	0,4	0,6	0,9	0,3
50 lat i więcej	2,8	-	-	0,0	0,0	0,2	0,8	1,8

Udziały nowożeńców według poszczególnych grup wieku wskazują na pewną dekoncentrację skojarzonych małżeństw w 1983 r. w porównaniu z 1975 r. w kierunku przyrostu tych udziałów w starszych grupach wieku. Korelacja wieku w obu płci nowożeńców jest najsilniejsza w wieku 20-24 lat, kiedy to w 1975 r. - 38,0 % a w 1983 r. - 34,9 % małżeństw zawartych zostało pomiędzy osobami z tego samego przedziału wieku. Drugim z kolei odsetkiem, wynoszącym w 1975 r. - 16,3 % był udział małżeństw pomiędzy mężczyznami w wieku 20-24 lat i kobietami w wieku 19 lat i mniej, a w 1983 r. wynoszącym - 16,4 % był udział małżeństw zawartych między 24-29-letnimi mężczyznami i 20-24-letnimi kobietami, co wskazuje na pewne opóźnienie decyzji matrymonialnych u obu płci w porównaniu ze stanem z roku wyjściowego. Potwierdza to także wzrost udziału z 4,8 do 6,8 % małżeństw "rówieśniczych" w wieku 25-29 lat. W dalszej kolejności najczęściej występującymi związkami są małżeństwa zawarte pomiędzy 20-24 letnimi mężczyznami i 25-29-letnimi kobietami, których udział w ogólnej liczbie małżeństw wzrósł z 3,3 % w 1975 r. do 4,0 % w 1983 r. Następnie udział 2,5 - 2,7 % najmłodszych małżeństw "rówieśniczych", bo skojarzonych w wieku 19 lat i mniej, a potem również wzrastający z 1,9 do 2,3 % udział małżeństw zawartych między 30 - 34 letnimi mężczyznami oraz 25-29 letnimi kobietami.

Do odsetków wzrastających zaliczają się ponadto udziały małżeństw mężczyzn w wieku 20-24 lat z kobietami 30-34-letnimi, mężczyzn 25-29-letnich z kobietami 30-34 letnimi oraz mężczyzn 30-34-letnich z kobietami w tym samym wieku i mężczyzn 35 - 39 letnich z kobietami 30-34-letnimi.

Poczynając od 35 lat w zwyż, w pozostałych grupach wieku, notuje się w zasadzie tendencję do spadku udziału liczbowego nowo zawartych małżeństw. Pewną ciekawostkę stanowią ożenki mężczyzn w wieku poniżej 25 lat z kobietami przeciętnie o ponad 10 lat starszymi a w sporadycznych przypadkach o 20 a nawet więcej lat starszymi, które to zjawisko przybiera na natężeniu.

Zmiany jakie obserwuje się w strukturze wieku nowożeńców mają swe podłoże w prze -

obrażeniach demograficznych całej ludności województwa, a szczególnie we wzrastającej nadwyżce mężczyzn /wskutek przewagi urodzeń tej płci/ w wieku najwyższej częstotliwości zawierania małżeństw, nadumieralności mężczyzn notowanej w starszych grupach wieku i związanej z nią przewadze liczebnej kobiet /głównie wdów/ w tymże wieku. Ponadto w częstotliwości nowożeńców i w proporcjach grup wiekowych, mają swe odbicie zmiany w obyczajowości i w tradycjach społecznych dotyczących spraw matrymonialnych, a także arbitralne ustawodawstwo w tej dziedzinie. Polityka państwa jeśli ma być pronatalistyczna, a więc dążąca do wzrostu liczby ludności kraju, winna uwzględniać wiek, w którym zawarte małżeństwo ma szansę na zdrowe potomstwo a więc wiek młody /np. do 25 lat/ obu małżonków, umożliwiając i ułatwiając zdobycie znośnych warunków samodzielnego bytu zakładanym rodzinom. W przeciwnym przypadku, opóźnione decyzje małżeńskie mogą ujemnie wpłynąć na rozwój populacji, jej stan fizyczny i kondycję psychiczną, a taka tendencja zarysowuje się obecnie. Uzupełniającym obrazem struktury wieku nowo zawieranych małżeństw jest zestawienie różnic wieku między małżonkami, które z uwagi na brak odpowiednich opracowań liczbowych, możemy rozpatrzyć jedynie statycznie za rok 1975. Odpowiednie dane zawiera tabl. 16.

TABL. 16. MAŁŻEŃSTWA WEDŁUG RÓŻNICY WIEKU MIĘDZY MAŁŻONKAMI W 1975 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Małżon- kowie w rów- nym wieku	Mąż starszy od żony			Żona starsza od męża		
			1-5 lat	6-10	11 lat i wię- cej	1-5 lat	6-10	11 lat i wię- cej
W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH								
OGÓŁEM	8279	884	4827	1010	313	1110	109	26
Miasta	3756	422	2086	424	183	570	54	17
Wieś	4523	462	2741	586	130	540	55	9
W ODSETKACH								
OGÓŁEM	100,0	10,7	58,3	12,2	3,8	13,4	1,3	0,3
Miasta	100,0	11,2	55,5	11,3	4,9	15,2	1,4	0,5
Wieś	100,0	10,2	60,6	13,0	2,9	11,9	1,2	0,2

Źródło: Małżeństwa i rozwody 1975 r. Tablice wynikowe, GUS W-wa 1976 str.37-42 oraz obliczenia własne.

Struktura małżeństw zawartych w 1975 r. w województwie opolskim wskazuje, że najczęstsza różnica gdy mąż jest starszy od zaślubianej żony wynosi od 1 do 5 lat. W drugiej kolejności odsetka to małżeństwa, w których od 1 do 5 lat jest starsza żona, następnie gdy mąż jest starszy o 6-10 lat od żony, potem gdy mąż jest starszy o 11 lat i więcej a w końcu gdy żona jest starsza o ponad 10 lat od nowo zaślubianego małżonka.

W miastach rozkład ten jest bardziej spłaszczony aniżeli ma to miejsce na wsi, skupiającej większość małżeństw ze starszeństwem męża wynoszącym 1-5 lat, a następnie ze starszeństwem tegoż męża w granicach 6-10 lat.

Uogólniając, blisko 3/4 małżeństw stanowią nowożeńcy, w których starszym jest mąż, nieco powyżej 1/10 to małżeństwa rówieśnicze, zaś ponad 1/6 stanowią małżeństwa, w którym starszą jest żona. Na wsi częściej starszy jest mąż i mniej zawiera się małżeństw rówieśniczych aniżeli w miastach.

Nowożeńcy według poprzedniego stanu cywilnego

Wśród osób wstępujących w związek małżeński w przytłaczającej większości znajdują się nowożeńcy, dla których to wydarzenie jest w ich życiu pierwsze a wahania ich odsetka mieszczą się w granicach 90,7 - 92,0 % wśród kawalerów i od 92,2% - 93,9 % wśród panien. Udział pozostałych nowożeńców, dla których to wydarzenie już się powtórzyło, stanowił poniżej 10 % mężczyzn i poniżej 8 % u kobiet. Wśród osób, które ponownie wstępowały w związek małżeński przeważały osoby rozwiedzione nad owdowiałymi. Odsetek mężczyzn rozwiedzionych poprzednio a następnie wstępujących w nowe związki małżeńskie wahał się między 5,6 % a 6,6 % i był wyższy aniżeli u kobiet, wśród których oscylował w granicach 3,7 % - 5,3 % z tendencją do wzrostu. Najniższą partycytację wśród nowożeńców mają wdowcy, u których występuje odsetek zmniejszający się z 3,2 % do 1,9 %; podobnie niskie odsetki dotyczą powtórnych małżeństw kobiet owdowiałych, których wahania mieściły się w przedziale 2,3 % - 2,7 %. Rozkład nowożeńców według stanu cywilnego w miastach na obniżone w stosunku do wsi udziały kawalerów i panien na rzecz ponownych małżeństw wdów i wdowców, a szczególnie na rzecz ponownych małżeństw osób poprzednio rozwiedzionych. Jeśli odsetek wdowców żeniących się ponownie w miastach mieścił się w granicach 2,3% - 2,4 % to na wsi w granicach 3,0 % - 1,4 %, w obu przypadkach z inklinacją do spadku. Dla kobiet - wdów odsetki te wahały się: w miastach od 3,2% - 2,7 %, a na wsi od 2,3 % - 1,6 %. Udziały mężczyzn - nowożeńców poprzednio rozwiedzionych w miastach były kilkakrotnie wyższe /8,6 % do 11,2 %/ aniżeli odpowiednie udziały na wsi /2,3 % do 2,9 %/.

Podobna choć mniejsza rozpiętość występowała między miejskimi odsetkami kobiet-nowożeńców poprzednio rozwiedzionych /6,0 % - 8,4 %/ a odpowiednimi udziałami na wsi /1,8 % - 2,7 %/.

Szczególne dane za węzłowe lata okresu 1970-1983 dotyczące liczby i struktury małżeństw według poprzedniego stanu cywilnego zawierają tablice 17 i 18.

TABL. 17. NOWOŻEŃCY WEDŁUG POPRZEDNIEGO STANU CYWILNEGO

LATA	Ogółem	Mężczyźni			Kobiety		
		kawale- rowie	wdowcy	rozwie- dzeni	panny	wdowy	rozwie- dzione
Ogółem							
1970	8139	7425	258	456	7639	197	303
1975	8279	7507	222	550	7712	222	345
1980	8366	7692	209	465	7825	195	346
1982	8494	7811	161	522	7879	192	423
1983	8506	7786	196	524	7846	207	453
Miasta							
1970	3679	3206	122	351	3358	101	220
1975	3756	3218	118	420	3399	119	238
1980	4306	3798	136	372	3914	116	276
1982	4260	3748	102	410	3826	123	311
1983	4185	3657	115	413	3708	126	351

TABL. 17. NOWOŻEŃCY WEDŁUG POPRZEDNIEGO STANU CYWILNEGO /dok./

LATA	Ogółem	Mężczyźni			Kobiety		
		kawale- rowie	wdowcy	rozwie- dzeni	panny	wdowcy	rozwie- dzione
Wieś							
1970	4460	4219	136	105	4281	96	83
1975	4523	4289	104	130	4313	103	107
1980	4060	3894	73	93	3911	79	70
1982	4234	4063	59	112	4053	69	112
1983	4321	4139	81	111	4138	81	102

TABL. 18. STRUKTURA NOWOŻEŃCÓW WEDŁUG POPRZEDNIEGO STANU CYWILNEGO

LATA	Mężczyźni			Kobiety		
	kawale- rowie	wdowcy	rozwie- dzeni	panny	wdowcy	rozwie- dzione
	w odsetkach					
Ogółem						
1970	91,2	3,2	5,6	93,9	2,4	3,7
1975	90,7	2,7	6,6	93,2	2,7	4,1
1980	91,9	2,5	5,6	93,5	2,3	4,2
1982	92,0	1,9	6,1	92,8	2,3	4,9
1983	91,5	2,3	6,2	92,2	2,4	5,3
Miasta						
1970	87,1	3,3	9,6	91,3	2,7	6,0
1975	85,7	3,1	11,2	90,5	3,2	6,3
1980	88,2	3,2	8,6	90,9	2,7	6,4
1982	88,0	2,4	9,6	89,8	2,9	7,3
1983	87,4	2,7	9,9	88,6	3,0	8,4
Wieś						
1970	94,6	3,0	2,4	96,0	2,2	1,8
1975	94,8	2,3	2,9	95,3	2,3	2,4
1980	95,9	1,8	2,3	96,3	1,9	1,8
1982	96,0	1,4	2,6	95,7	1,6	2,7
1983	95,6	1,9	2,5	95,7	1,9	2,4

Mimo, iż dane w przytoczonych tablicach nie uwzględniają powiązań między poszczególnymi grupami nowożeńców, to z informacji i opracowań dotyczących tego tematu dla kraju^{1/} wynika że ok. 96 % kawalerów żeni się z pannami a tylko w 4 % ich partnerkami zostają wdowy lub rozwiedzione, przy czym udział wdów w ośiągu czasowym maleje zaś udział rozwiedzionych systematycznie wzrasta.

1/ M.in. patrz: Małżeństwa w latach 1960 - 1965. Studia i prace statystyczne GUS 1967 str. 88-90.

Partnerami panien są w około 93 % kawalerowie, zaś w 2,5 % wdowcy i o ok. 4,5 % rozwiedzeni ze stałym wzrostem udziału tych ostatnich. Wdowcy żenią się ponownie w ok. 48 % z pannami, w 42 % z wdowami i w ok. 10 % z rozwiedzionymi. Wdowy przy powtórным zamążpójściu mają partnerów spośród kawalerów w ok. 31 %, spośród wdowców w 52 %, a rozwiedzionych w ok. 17 %, przy czym ten ostatni odsetek powiększa się kosztem udziału kawalerów.

Rozwiedzeni zawierają nowe związki najczęściej w 63 % z pannami, w 11 % z wdowami a w 26 % z rozwiedzionymi. Rozwiedzione natomiast z kawalerami w ok. 54 %, wdowcami w ok. 11 % zaś rozwiedzionymi w 35 %.

Nowożeńcy według wykształcenia

Zróznicowanie nowożeńców według poziomu wykształcenia ulega zmianom wraz z ogólnym wzrostem poziomu edukacji społeczeństwa. Ujęty stan w momencie ślubu może nieco zaniżać osiągnięty przez małżonków, już po ślubie, poziom wykształcenia, zwłaszcza gdy małżonkami zostają studenci lub pracujący małżonkowie kontynuujący naukę. Niemniej dane statystyczne w tabl. 19 ujmujące ukończone w momencie ślubu wykształcenie obrazują zachodzące przemiany w tym zakresie dość wyraziście.

TABL. 19. NOWOŻEŃCY WEDŁUG WYKSZTAŁCENIA

POZIOM WYKSZTAŁCENIA	1975		1983	
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety

W liczbach bezwzględnych

OGÓŁEM	8279	8279	8506	8506
Wyższe	334	205	373	288
Średnie i policealne	1917	2707	2170	534
Zasadnicze zawodowe	3891	2587	4611	2889
Podstawowe	2059	2697	1323	1757
Niepełne podstawowe	79	83	29	38

W odsetkach

OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	4,0	2,5	4,4	3,4
Średnie policealne	23,2	32,7	25,5	41,5
Zasadnicze zawodowe	47,0	31,2	54,2	34,0
Podstawowe	24,9	32,6	15,6	20,7
Niepełne podstawowe	0,9	1,0	0,3	0,4

W latach 1975 - 1983 udziały małżonków obu płci z wykształceniem podstawowym i niższym zdecydowanie obniżyły się na rzecz nowożeńców z wykształceniem - ponad podstawowym.

Jeśli w 1975 r. mężczyźni z podstawowym i niższym wykształceniem żeniło się 25,8%, a kobiet 33,6 % to po ośmiu latach nowożeńców o takim wykształceniu było już tylko wśród mężczyzn - 15,9 % a wśród kobiet - 21,1 %. Największe odsetki odnosiły

się w tym czasie do wstępujących w związki małżeńskie z wykształceniem zasadniczym zawodowym, których udział wzrósł u mężczyzn z 47,0 % do 54,2 %, zaś u kobiet z 31,2 % do 34,0 %. Wykształcenie średnie i policealne w 1975 r. posiadało 23,2 % mężczyzn i 31,2 % kobiet, a w 1983 r. odpowiednio 25,5 % i 41,5 %, co oznacza wybitny, bo aż o 30 % wzrost wśród kobiet nowożeńców o tym wykształceniu.

Podobną sytuację notuje się wśród małżonków, absolwentów wyższych uczelni, których odsetek u mężów podniósł się o 0,4 pkta, zaś u żon o 0,9 pkta.

Nie posiadamy niestety danych o poziomie wykształcenia nowożeńców w miastach i na wsi, co można częściowo jedynie wypełnić cytatai z badań ogólnokrajowych za rok 1974^{1/}. Stwierdzają one kilkakrotnie wyższe odsetki żeniących się z wyższym wykształceniem w miastach aniżeli na wsi i to po stronie mężczyzn jak i kobiet, wyższe od mężczyzn udziały kobiet miejskich i wiejskich, które w chwili ślubu posiadały średni bądź policealny poziom wykształcenia, dominację odsetka mężczyzn z wykształceniem zasadniczym zawodowym tak w miastach jak i na wsi nad takimże wykształceniem kobiet oraz wyższe udziały procentowe kobiet - nowożeńców z wykształceniem podstawowym lub niższym aniżeli mężczyzn z takim samym wykształceniem i to zarówno w miastach jak na wsi, przy czym ta grupa kobiet na wsi sięgała ponad 45 % /w miastach 26 %/ zaś wśród mężczyzn ponad 40 % na wsi i 21 % w miastach.

Zmiany w wykształceniu nowożeńców, wśród których dominują przecież ludzie młodzi świadczą o dokonującym się postępie w zakresie stanu oświaty i wykształcenia, o zdecydowanej emancypacji w tej dziedzinie - szczególnie wśród kobiet naszego województwa i kraju. Można więc stwierdzić, że coraz częściej stają przed urzędni - kiem stanu cywilnego młodzi ludzie, którzy nie ukończyli edukacji na poziomie szkoły podstawowej, a którzy zdobyli zawód i dyplom szkoły zawodowej, średniej lub wyższej i mają pełniejsze przygotowanie do założenia nowej rodziny aniżeli pokolenie ich rodziców. Czy jednak dyskontują owe zadatki w przyszłości? ... Analizując wykształcenie nowożeńców w oparciu o materiał statystyczny z lat 1975 i 1983 można prześledzić jak się dobierały pary małżeńskie według wykształcenia i co się w tej mierze zmienia. Zilustruje to tablica 20.

TABL. 20. KORELACJA WYKSZTAŁCENIA NOWOŻEŃCÓW

WYKSZTAŁCENIE MĘŻA	Ogółem	Wykształcenie żony				
		wyższe	średnie i police- alne	zasadni- cze za- wodowe	podsta- wowe	niepełne podsta- wowe
1975						
OGÓŁEM	100,0	2,5	32,7	31,2	32,6	1,0
Wyższe	4,0	1,2	2,5	0,2	0,1	-
Średnie policealne	23,2	1,0	14,3	4,7	3,1	0,0
Zasadnicze zawodowe	47,0	0,3	12,5	19,8	14,4	0,1
Podstawowe	24,9	0,0	3,4	6,5	14,7	0,4
Niepełne podstawowe	0,9	-	0,0	0,0	0,3	0,6

1/ Patrz: Małżeństwa 1960-1975, Informacje, materiały statystyczne GUS 1977, str. 27

TABL. 20. KORELACJA WYKSZTAŁCENIA NOWOŻEŃCÓW /dok./

WYKSZTAŁCENIE MĘŻA	Ogółem	Wykształcenie żony				
		wyższe	średnie i poli- cealne	zasadni- cze za- wodowe	podsta- wowe	niepełne podsta- wowe
1983						
OGÓŁEM	100,0	3,4	41,5	34,0	20,7	0,4
Wyższe	4,4	1,3	2,6	0,3	0,2	0,0
Średnie i policealne	25,5	1,6	17,0	4,6	2,3	0,0
Zasadnicze zawodowe	54,2	0,5	18,6	24,1	11,0	0,0
Podstawowe	15,6	0,0	3,3	5,0	7,1	0,2
Niepełne podstawowe	0,3	-	0,0	0,0	0,1	0,2

Najczęściej, bo w 19,8 % w 1975 r. i w 24,1 % w 1983 r. pobierały się osoby z tym samym zasadniczym zawodowym wykształceniem. W drugiej kolejności pobierały się w 1975 r. osoby z tym samym podstawowym /14,7 %/ ale już w 1983 r. mężczyźni z zasadniczym zawodowym z kobietami po średnim i policealnym wykształceniu /18,6%/. W trzeciej kolejności w 1975 r. kojarzyli się mężczyźni z wykształceniem zasadniczym zawodowym z kobietami z wykształceniem podstawowym /14,4 %/, ustępując miejsce w 1983 r. osobom obu płci po średnim i policealnym wykształceniu /17,0 %/. W dalszej kolejności w 1975 r. nowożeńcami byli mężczyźni z wykształceniem zasadniczym zawodowym i kobiety ze średnim i policealnym /12,5 %/, a w 1983 r. mężczyźni z wykształceniem zasadniczym zawodowym i kobiety, które ukończyły edukację na poziomie podstawowym /11,0 %/. Niższe odsetki odnoszą się do mężczyzn z wykształceniem podstawowym, którzy w 1975 r. poślubili kobiety z ukończoną szkołą zasadniczą zawodową /6,5 %/ a w 1983 r. do mężczyzn z wykształceniem podstawowym zaślubiających kobiety o tym samym wykształceniu /7,1 %/. Następnie szeregują się odsetki mężczyzn, którzy w 1975 r. mając wykształcenie podstawowe poślubili partnerki z wykształceniem zasadniczym zawodowym /6,5 %/, a w 1983 r. mężczyźni po szkole podstawowej żenili się z kobietami które ukończyły szkołę zasadniczą /5,0 %/. Z mniejszą częstością występują małżeństwa, w których mężczyzna ma wykształcenie średnie lub policealne a kobieta zasadnicze zawodowe, bo w 1975 r. - 4,7 %, a w 1983 r. - 4,6 %. Jeszcze rzadsze są małżestwa mężczyzn po szkole podstawowej z kobietami o wykształceniu średnim i policealnym - 3,4 % w 1975 r. oraz 3,3 % w 1983 roku a potem mężczyzn ze średnim i policealnym wykształceniem z kobietami po ukończeniu wykształcenia podstawowego - w 1975 r. - 3,1 %, a w 1983 r. - 2,3 %.

Na końcu tego szeregu plasują się pary nowożeńców, w których mężczyźni z wyższym wykształceniem zaślubili kobiety ze średnim i policealnym wykształceniem z udziałem w 1975 r. wynoszącym 2,5 % a w 1983 r. - 2,6 % oraz z kobietami również z wyższym wykształceniem z udziałem w 1975 r. wynoszącym - 1,2 % i w 1983 r. - 1,3 %.

Ożenki tej grupy mężczyzn z kobietami o niższym od średniego wykształceniu są, w udziale nieznaczne, podobnie jak i odwrotnie - kobiet z wyższym wykształceniem z mężczyznami poniżej średniego wykształcenia.

Uogólniając można stwierdzić, że na ogół kobiety częściej wychodzą za mąż za partnerów o niższym od własnego cenzusie wykształcenia niż mężczyźni poślubiają żony.

Nowożeńcy według źródeł utrzymania

W procesie integracyjnym i adaptacyjnym w społeczeństwie młodych małżonków, obok cech demograficznych i społecznych znamioną rolę spełniają: zaangażowanie zawodowe i źródła utrzymania obojga małżonków. Tabl. 21 przedstawia zmiany jakie dokonały się w źródłach utrzymania nowożeńców w latach 1970-1980 w województwie opolskim.

TABL. 21. NOWOŻEŃCY WEDŁUG ŹRÓDŁA UTRZYMANIA

WYSZCZEGÓLNIENIE	1970			1980		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH						
Mężczyźni						
OGÓŁEM	8139	3679	4460	8366	4306	4060
Pracujący	7898	3498	4400	7762	3832	3930
Utrzymywani	90	68	22	286	228	58
Niezarobkowe źródło utrzymania	151	113	38	318	245	72
Kobiety						
OGÓŁEM	8139	3679	4460	8366	4306	4060
Pracujące	7275	3208	4067	6961	3429	3532
Utrzymywane	721	374	347	1062	630	432
Niezarobkowe źródło utrzymania	143	97	46	343	247	96
W ODSETKACH						
Mężczyźni						
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pracujący	97,0	95,1	98,7	92,8	89,0	96,8
Utrzymywani	1,1	1,8	0,5	3,4	5,3	1,4
Niezarobkowe źródło utrzymania	1,9	3,1	0,8	3,8	5,7	1,8
Kobiety						
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Pracujące	89,4	87,2	91,2	83,2	79,6	87,0
Utrzymywane	8,9	10,2	7,8	12,7	14,6	10,6
Niezarobkowe źródło utrzymania	1,7	2,6	1,0	4,1	5,8	2,4

Znakomitą przewagę mają nowożeńcy, którzy w momencie ślubu utrzymywali się z pracy, chociaż w omawianym okresie ich udział w ogólnej liczbie nowo zawieranych małżeństw spadł po stronie mężczyzn z 97,0 % do 92,8 %. Spadek ten był silniejszy w miastach /z 95,1 % do 89,0 %/ aniżeli na wsi /z 98,7 % do 96,8 %/. Po stronie kobiet, również wystąpiło obniżenie odsetka pracujących /z 89,4 % do 83,2 %/, także

silniejsze w miastach aniżeli na wsi.

Spadek udziału pracujących nowożeńców, wśród których przeważa mężczyźni w 1980 r. wynosiła blisko 10 pktów nad kobietami, nastąpił wskutek wzrostu odsetka nowożeńców utrzymywanych oraz posiadających niezarobkowe źródło utrzymania.

Odsetek mężczyzn utrzymywanych w ciągu 10-lecia wzrósł 3-krotnie podczas gdy u kobiet wzrost ten wynosił nieco ponad 40 %, a jednocześnie różnica odsetka między utrzymywanymi mężczyznami i kobietami zmniejszyła się z 8-krotnej do nieco ponad 3,5-krotnej, przy czym w miastach rozpiętość ta z ponad 5,5-krotnej spadła do ponad 2,5-krotnej o czym zdecydował szczególnie wysoki przyrost liczby i udziału utrzymywanych mężczyzn /z 1,8 % do 5,3 %/, co jak sądzić należy wynika, m. in. ze zwiększenia się liczby małżeństw studenckich. Na wsi, gdzie udział utrzymywanych nowożeńców mężczyzn jest znacznie /ok. 3 razy/ niższy aniżeli w miastach, rozpiętość między ich odsetkiem a odsetkiem utrzymywanych kobiet zmniejszyła się z ponad 15-krotnej do 7,5-krotnej.

Przyrost nowożeńców, których utrzymywanie stanowią niezarobkowe źródła odzwierciedla wzrost udziału, który w ciągu 10-lecia, po stronie mężczyzn był 2-krotny /z 1,9 % do 3,8 %/ wyższy na wsi /z 0,8 % do 1,8 %/ aniżeli w miastach /z 3,1 % - 5,7 %/, a po stronie kobiet był ponad 2-krotny /z 1,7 % do 4,1 %/ również nieco wyższy na wsi aniżeli w miastach.

Jak można z powyższego obrazu wnioskować, zmiany idące w kierunku spadku liczby i odsetka nowożeńców posiadających samodzielność finansową pochodzącą z pracy na rzecz utrzymywanych przez rodziców bądź inne osoby - wiąże się ze zdobywaniem wykształcenia i jego kontynuacją w momencie ślubu przez coraz znaczącą liczbę kandydatów na małżonków. Również wzrost odsetka małżeństw utrzymujących się z niezarobkowych źródeł takich jak renta, emerytura, stypendium itp. ma swe źródło po części w stwarzanych przez państwo warunkach socjalnych, po części zaś w strukturalnym wieku małżonków.

ROZWODY

Dynamika rozwodów

Trwanie związku małżeńskiego może zostać przerwane wskutek śmierci jednego z małżonków bądź też wskutek unieważnienia albo też rozwodu. Przez rozwód rozumie się rozwiązanie związku małżeńskiego przez odpowiedni sąd w formie przepisanej prawem. Oczywiście w praktyce życia codziennego istnieją również związki małżeńskie, które istnieją formalnie lecz w rzeczywistości zostały przez postępujący rozkład pożycia współmałżonków - rozwiązane. Rozwód zatem może być, lecz nie musi, formalnym aktem kończącym istnienie zarejestrowanego małżeństwa. Nie może być on więc aktem kończącym istnienie konkubinatu. Warunkiem uzyskania rozwodu - stosownie do obowiązującej od 1 stycznia 1965 r. ustawy pn.: "Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy" - jest trwały i zupełny rozkład pożycia małżeńskiego, a ponadto to, iż wskutek rozwodu nie ucierpi dobro wspólnych, małoletnich /poniżej 18 lat/ dzieci oraz jeśli jego udzielenie nie naruszy zasad współżycia społecznego.

Natężenie zjawiska rozwodów zmienia się w czasie wskutek wielu czynników, a m.in. zależy od częstotliwości wnoszenia do sądów spraw o rozwiązanie małżeństw faktycznie nie istniejących, bardziej lub mniej swobodną interpretację przesłanek rozwodowych przez uprawnione sądy, częstszym bądź rzadszym rozpadaniem się małżeństw. Rów-

niez warunki i presja społeczna, działanie tradycji i kościoła oraz obyczajów, mogą tu mieć duże znaczenie. Stąd też obserwowany postępujący powoli lecz systematycznie wzrost natężenia rozwodów podlega okresowym wahaniom. Liczbę i współczynniki małżeństw rozwiązanych przez rozwód za lata 1970-1983 prezentuje tabl. 22.

TABL. 22. ROZWODY

LATA	Ogółem	Miasta	Wieś	Ogółem	Miasta	Wieś
	w liczbach bezwzględnych			na 10000 ludności		
1970	737	560	177	8,0	14,7	3,4
1971	903	679	224	9,6	16,4	4,3
1972	888	673	215	9,4	16,0	4,2
1973	885	692	193	9,3	16,1	3,7
1974	831	621	210	8,7	14,1	4,1
1975	911	706	205	9,4	16,0	3,9
1976	836	629	207	8,6	13,7	4,0
1977	994	787	210	10,1	16,7	4,1
1978	830	650	180	8,5	13,7	3,6
1979	975	790	185	10,1	16,7	3,7
1980	878	670	208	9,0	14,0	4,2
1984	966	752	214	9,9	15,4	4,4
1982	1165	881	284	11,9	17,8	5,8
1983	1168	901	267	11,8	18,1	5,4

Liczba orzeczonych rozwodów w województwie opolskim z powództwa jego mieszkańców wzrasta systematycznie od roku 1970. Współczynniki określające natężenie rozwodów w stosunku do ogólnej liczby ludności województwa wskazują na pewne wahania ich natężenia lecz ogólny trend jest rosnący. W przeliczeniu na 10 tys. ludności liczba rozwodów z 8,0 w 1970 r. zwiększyła się do 11,8 /w 1983 r./, a więc niemal o 50 %. W miastach natężenie rozwodów było 3-4-krotnie wyższe aniżeli na wsi. Wzrost współczynnika rozwodów w miastach z 14,7 % do 18,1 % /w 1983 r./ był niższy jednakże /o 22 %/ aniżeli na wsi, gdzie wyniósł on 71 % /z 3,4 do 5,8 na 10 tys. ludności w 1982 r./.

Takie proporcje współczynników rozwodów wskazują, że ludność wiejska weszła - szczególnie w ostatnich latach - w przyspieszony proces emancypacji i pod tym względem dąży również do zrównania się z miastami.

Warto przypomnieć, że jeszcze do roku 1965 współczynnik rozwodów na Opolszczyźnie utrzymywał się ogółem poniżej 5,0, w miastach poniżej 10,0, a na wsi poniżej 2,0 rozwodów na 10 tys. ludności.

Pomimo stałego podnoszenia się stopy rozwodów w województwie opolskim nie należy ona do wysokich i plasuje się pod tym względem województwo poniżej odpowiednich przeciętnych dla kraju. Ilustrują te dane w tabl. 23, zawierającej również informacje o sytuacji w wybranych województwach.

TABL. 23. ROZWODY NA 10 tys. LUDNOŚCI W NIEKTÓRYCH WOJEWÓDZTWACH

WOJEWÓDZTWA	1970	1975	1980	1982
POLSKA	10,6	12,1	11,2	12,9
miasta	17,5	18,5	16,3	18,4
wieś	3,2	4,2	4,0	4,8
Opolskie	8,0	9,4	9,0	11,9
miasta	14,7	16,0	14,0	18,0
wieś	3,4	3,9	4,2	5,4
Warszawskie stołeczne	.	30,0	24,2	27,5
miasta	34,7	32,7	26,1	29,8
wieś	.	11,1	10,1	9,5
Białostockie	5,7	9,9	9,7	11,0
miasta	13,1	17,1	15,1	16,4
wieś	1,7	3,2	3,3	4,3
Bydgoskie	7,9	9,5	8,8	9,6
miasta	12,6	13,0	11,9	12,6
wieś	3,2	4,6	3,8	4,5
Gdańskie	13,1	16,6	15,6	15,0
miasta	17,7	20,7	19,2	18,2
wieś	3,3	4,1	3,9	4,5
Jeleniogórskie	.	15,4	14,8	20,0
miasta	.	18,1	19,1	24,3
wieś	.	11,1	7,2	12,3
Katowickie	12,1	13,9	11,8	14,4
miasta	14,2	15,1	12,9	15,7
wieś	4,9	6,5	4,0	5,3
Kieleckie	5,5	7,8	6,6	7,2
miasta	12,7	14,6	11,1	11,6
wieś	2,1	3,7	3,4	3,8
Koszalińskie	12,7	17,0	15,9	18,2
miasta	20,2	23,9	21,4	23,8
wieś	5,6	7,8	7,6	9,6
Krośnieńskie	.	4,5	4,1	4,3
miasta	.	9,1	8,0	8,0
wieś	.	2,8	2,4	2,6
Łódzkie miejskie	6,4	25,5	26,2	25,9
miasta	29,2	27,4	27,8	27,6
wieś	.	7,5	9,3	7,9
Rzeszowskie	3,7	5,4	5,1	5,9
miasta	9,4	12,8	11,1	11,8
wieś	1,6	2,2	1,9	2,5
Szczecińskie	18,9	22,5	20,0	20,8
miasta	25,3	28,1	25,1	25,0
wieś	6,6	8,1	5,8	9,0

Najwyższe współczynniki rozwodów można stwierdzić w miastach dużych i w najwyżej zurbanizowanych województwach: w m. Warszawie, w m. Łodzi, w gdańskim i katowickim oraz w województwach ze skupiskami miejscowości wczasowo-rekreacyjnych: m. in. w jeleniogórskim, koszalińskim i szczecińskim. W m. Opolu stopa rozwodów wynosiła w 1975 r. - 22,9, w 1980 - 16,2.

Najniższe natężenie rozwodów mają województwa o niskim zurbanizowaniu i wysokim udziale ludności wiejskiej: kieleckie, krośnieńskie, rzeszowskie i inne. Niskie współczynniki rozwodów na wsi wynikają nie tylko z religijno-obyczajowej tradycji bardziej trwałej na wsi niż w miastach, ale głównie z sytuacji gospodarczej i rodzinnej rodzin rolniczych, w których między małżonkami więź ekonomiczna i wzajemna zależność solidarnego ciężaru pracy w gospodarstwie dominuje częściej nad uczuciami i chęciami niż to ma miejsce w miastach. Częściej o rozkład na wsi występują chłopo-robotnicy, robotnicy PGR i inni mieszkańcy nie związani ściśle z pełnym gospodarstwem chłopskim.

Głównym problemem są rozwody w dużych miastach, liczących ponad 100 tys. ludności, choć pewien wyjątek stanowią tu miasta w województwie katowickim, gdzie współczynnik jest stale niższy niż średni dla miast w kraju.

Zmiany w poziomie stopy rozwodów w latach 1970-1982 wskazują na trend wzrastającej, z wyjątkiem 1980 r., który z wielu względów - tak gospodarczych jak i społecznych - był rokiem nietypowym, a w którym nastąpiło pewne obniżenie się natężenia rozwodów i to zarówno w miastach jak i na wsi całego kraju i większości województw. Można stwierdzić, że wydarzenia tego roku niejako odwróciły uwagę wielu osób zamierzających wystąpić z powództwem o rozwód od własnej osobistej sytuacji. Wzrastający poziom rozwodów w kraju i województwie może być już przedmiotem pewnego niepokoju ze względu na interes rodziny, lecz nie jest on jeszcze tak wysoki jak to ma miejsce w niektórych krajach Europy i świata, na co wskazuje zestawienie w tabl. 24.

TABL. 24. ROZWODY W NIEKTÓRYCH KRAJACH

KRAJE	1970	1975	1980
	na 10000 ludności		
POLSKA	10,6	12,1	11,2
Australia	9,8	17,6	26,9
Austria	14,0	14,3	17,7
Belgia	6,6	11,2	14,6
Bulgaria	11,7	12,6	14,8
Czechosłowacja	17,4	21,8	22,1
Francja	7,9	11,6	17,1
Holandia	7,9	14,7	18,2
Japonia	9,3	10,8	12,1
Jugosławia	10,1	11,8	10,0
Kanada	13,6	22,2	25,9
Meksyk	5,7	2,8	3,2
NRD	16,1	24,7	26,8

TABL. 24. ROZWODY W NIEKTÓRYCH KRAJACH /dok./

KRAJE	1970	1975	1980
	na 10000 ludności		
RFN	12,6	17,3	15,6
Stany Zjednoczone Ameryki	34,6	48,2	51,9
Szwecja	16,1	31,4	23,9
Węgry	22,1	24,6	26,0
Anglia i Walia	11,8	24,3	30,1
Włochy	3,2	1,9	2,1
ZSRR	26,2	30,8	35,0

Najwyższą stopą rozwodów legitymują się od wielu lat USA, gdzie istnieją zróżnicowane przepisy prawne w dziedzinie udzielania rozwodów w zależności od stanu, samodzielnie ustalającego ich zasady, z czego oczywiście korzystają "chętni" wybierając jako miejsce rozvodu stan o minimalnych wymagach prawnych w stosunku do zainteresowanych stron. Wysokość współczynnika rozwodów jest tam niemal 5-krotnie wyższa niż w Polsce. Poza tym b.wysoką stopę rozwodów mają: ZSRR, NRD, Węgry, Australia, Kanada i Czechosłowacja, bo 2-3 -krotnie wyższą niż w Polsce. Do krajów o najniższym poziomie współczynnika rozwodów należą: Włochy i Meksyk, o czym decydują obostrzone przez państwo przepisy prawne, a co w zestawieniu z innymi krajami świata jest już pewnym anachronizmem. Polska należy do krajów o niskiej stopie rozwodów.

Tendencje do wzrostu wskaźnika rozwodów występują w zasadzie w większości prezentowanych, jak i nie prezentowanych krajów świata, co jest bezspornie wynikiem upowszechniania się zmian w obyczajowości a odnosi się to również do krajów, w których państwo usiłuje zahamować formalnie rzeczywisty proces.

Wzrastający kierunek zmian w rozwodach potwierdzają również wyraźnie współczynniki obliczone w odniesieniu do ludności "dorosłej", przy czym jako dolną granicę wieku dla tej grupy jedni autorzy przyjmują 15 lat uzasadniając to metodą szacowania stanu ludności w pięcioletnich grupach wieku i takąż przyjęto w krajach europejskich dolną granicę wieku płodności^{1/}, inni wiek 20 lat.

Nasze obliczenia odnoszą się do ludności w wieku 20 lat i więcej, gdyż zgodnie z aktualnym ustawodawstwem polskim małżeństwo może zawierać kobieta po ukończeniu 18 a mężczyzna 21 lat życia i jako tacy mogą rozwodzić się. Dopuszczalne jest wprawdzie w niektórych przypadkach za zezwoleniem sądu zawarcie małżeństwa, gdy kobieta ukończy 16, a mężczyzna 18 lat lecz są to sytuacje wyjątkowe i odsetek rozwiedzionych mężczyzn poniżej 20 lat nie przekracza 0,5 %, zaś kobiet w tymże wieku - 2,5 %. Poziom tych współczynników w Polsce i w województwie ilustruje tabl. 25.

1/ Patrz: Rozwody w latach 1949 - 1966, Studia i prace statystyczne, GUS 1968, str. 11.

TABL. 25. ROZWODY NA 10 tys. LUDNOŚCI W WIEKU 20 LAT I WIĘCEJ

LATA	Polska			Opolskie		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
1970	16,8	26,6	5,2	13,1	22,1	5,7
1975	18,4	26,6	6,9	14,7	23,3	6,4
1980	16,5	23,4	6,1	13,6	20,6	6,5
1982	18,9	26,4	7,2	17,7	26,4	8,5

Wskaźniki rozwodów obliczone w stosunku do ludności dorosłej mają również trend rosnący a ich poziom krajowy jest przeciętnie wyższy od opolskiego. W miastach w skali krajowej poziom współczynników krajowych przewyższał wojewódzki o 0,0 - 4,5 pkta; na wsi sytuacja była odwrotna i współczynniki opolskie w zasadzie dominowały, z wyjątkiem 1975 r. Kiedy stopa krajowa o 0,5 pkta przewyższała jej poziom w województwie opolskim.

Natężenie rozwodów rozpatrywać można również w odniesieniu do liczby istniejących małżeństw oraz małżeństw nowo zawartych w okresie badanym. Odniesienie pierwsze jest możliwe jedynie w roku przeprowadzenia spisu ludności, co nie pozwoliłoby na porównywanie w czasie, gdyż spis powszechny w nowych granicach województwa, zmniejszonych w 1973 r. przeprowadzony został tylko w 1978 r. ustalając zresztą liczbę małżeństw faktycznych a nie tylko formalno-prawnych. Stąd bardziej przydatne do oceny natężenia i dynamiki rozwodów będzie odniesienie ich liczby do liczby małżeństw zawartych w danym roku. Dane te zawiera tabl. 26.

TABL. 26. ROZWODY NA 100 NOWO ZAWARTYCH MAŁŻEŃSTW

WYSZCZEGÓLNIENIE		1970	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Polska	ogółem	12,3	12,5	11,6	13,2	10,9	12,6	13,0	12,5	14,8	.
	miasta	20,2	19,1	17,5	19,8	15,2	17,7	18,1	17,5	20,7	.
	wieś	3,7	4,3	4,1	4,5	4,2	4,7	4,9	4,6	5,6	.
Opolskie	ogółem	10,2	11,0	9,9	11,5	9,5	11,4	10,5	10,8	13,7	13,7
	miasta	16,9	18,8	15,5	18,8	13,8	18,7	15,6	16,7	20,7	21,5
	wieś	4,5	4,5	4,8	4,7	4,1	4,3	5,1	4,8	7,9	6,2

Relacje rozwodów do małżeństw w skali kraju utrzymują się na wyższym poziomie od wojewódzkich, wykazując podobne wahania. Poziom tych wskaźników na wsi był 4-5 -krotnie niższy aniżeli w miastach w skali kraju, przy czym wieś opolska dominowała nad przeciętnymi na wsi w całym kraju - z wyjątkiem lat 1978 i 1979. Miasta opolskie natomiast miały niższą - podobnie jak we wskaźnikach ogólnych - skalę od ogólnokrajowych, co oczywiście wiąże się z mniejszym stopniem urbanizacji Opolszczyzny. W ostatnich latach nastąpił w województwie znaczniejszy wzrost współczynników rozwodów.

Struktura rozwodów

Stwierdzone natężenia i rozwój zjawiska rozwodów nie dają - ze względu na swój

ogólny charakter - możliwości wnikięcia w głąb zjawiska, aby odpowiedzieć na szereg pytań: "kto?" i "dlaczego?". Stąd też spróbujemy odpowiedzieć na pytanie: kto się rozwodzi i z czyjego powództwa?

TABL. 27. MAŁŻEŃSTWA ROZWIĄZANE PRZECZ ROZWÓD

LATA	Ogółem	Z powództwa męża			Z powództwa żony		
		razem	miasta	wieś	razem	miasta	wieś
W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH							
1975	911	435	330	105	476	376	100
1976	836	347	263	84	489	366	123
1978	830	487	380	107	343	270	73
1979	975	564	448	116	411	342	69
1980	878	357	272	85	521	398	123
1981	966	380	304	76	586	448	138
1982	1165	458	335	123	707	546	161
1983	1168	412	322	90	756	579	177
W ODSETKACH							
1975	100,0	47,7	36,2	11,5	52,3	41,3	11,0
1976	100,0	41,5	31,5	10,0	58,5	43,8	14,7
1978	100,0	58,7	45,8	12,9	41,3	32,5	8,8
1979	100,0	57,8	45,9	11,9	42,2	35,1	7,1
1980	100,0	40,7	31,0	9,7	59,3	45,3	14,0
1981	100,0	39,3	31,5	7,8	60,7	46,4	14,3
1982	100,0	39,3	28,8	10,5	60,7	46,9	13,8
1983	100,0	35,3	27,6	7,7	64,7	49,6	15,1

Jeśli w latach 1978-1979 proporcje rozwodów spowodowanych przez męża i żonę powstały przez przypadek, to ogólną prawidłowością okresu jest wyższy i coraz to wzrastający odsetek rozwodów, o których orzeczenie wystąpiły żony. Proporcja rozwodów z powództwa męża w podziale na miasta i wieś wynosi jak 3 : 1, podobnie zresztą jak i z powództwa żony. Jednakże w ostatnich latach badanego okresu zaobserwować można wzmożoną aktywność żon występujących z wnioskiem o rozwód, gdyż jeśli w 1975 i 1976 r. było tych wniosków o 10-40 % więcej niż ze strony mężów, to w latach 1982 i 1983 aż o 50-80 % więcej. Szczególna uwaga winna być zwrócona na te proporcje na wsi, na której od 1980 r. liczba powództwa ze strony żon wzrosła niemal dwukrotnie w zestawieniu z powództwami mężów. Czyż zatem w małżeństwach częściej poszkodowaną stroną są żony a winnym rozkładom życia mężowie? A może jest to wyraz wzrostu godności kobiet i zmiany ich pozycji społecznej, dochodzących do głosu w oparciu o ideę równouprawnienia? Szukając odpowiedzi rozpatrzmy strukturę wieku rozwiedzionych.

Zmiany w strukturze wieku małżonków występujących z powództwem o rozwód wskazują na odmłodzenie i koncentrację rozwodów na niższych przedziałach wieku niż to miało miejsce w roku wyjściowym 1975 i to zarówno po stronie mężczyzn jak i kobiet.

TABL. 28. STRUKTURA ROZWIEDZIONYCH WEDŁUG WIEKU^{a/}

ROK ORZECZENIA ROZWODU	Ogółem	Wiek rozwiedzionych						
		19 lat i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50 lat i więcej
	w odsetkach							
MĘŻCZYŹNI								
1975	100,0	0,1	4,7	21,8	18,4	14,8	27,4	12,8
1980	100,0	0,1	5,7	21,4	23,7	14,2	23,4	11,5
1983	100,0	-	5,5	22,5	26,5	14,5	18,4	12,6
KOBIECY								
1975	100,0	0,4	13,7	23,2	15,2	14,8	23,3	9,4
1980	100,0	0,5	13,3	26,1	21,0	11,0	18,6	9,6
1983	100,0	0,5	13,7	26,4	22,9	10,2	16,6	9,7

a/ W momencie wniesienia powództwa.

Wśród orzeczonych dominują rozwody udzielone przez sądy mężczyznom w przedziale wieku 30-34 lat i kobietom w wieku 25-29 lat. W tych dwóch grupach wieku skupia się aktualnie blisko 50 % rozwodów, podczas gdy przed 8-miu laty poniżej 40 %. Spadł równocześnie odsetek rozwodów, o które występowali mężczyźni oraz kobiety w wieku 40-49 lat, a po stronie kobiet również w wieku 35 - 39 lat. W innych grupach wieku zmiany są minimalne.

Rozpatrzmy obecnie jak zmieniła się struktura rozwiedzionych według wieku, który posiadali w chwili zawierania małżeństwa.

TABL. 29. STRUKTURA ROZWIEDZIONYCH WEDŁUG WIEKU
W MOMENCIE ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

ROK ORZECZENIA ROZWODU	Ogółem	Wiek rozwiedzionych						
		19 lat i mniej	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50 lat i więcej
	w odsetkach							

MĘZCZYŹNI								
1975	100,0	8,0	55,5	21,6	7,9	3,2	2,2	1,6
1980	100,0	7,1	56,8	22,6	5,7	3,3	2,8	1,7
1983	100,0	5,9	58,4	21,8	6,4	3,0	1,7	2,8

KOBIECY								
1975	100,0	31,4	46,7	11,4	5,7	2,3	2,0	0,5
1980	100,0	32,3	44,8	13,8	3,9	2,3	1,9	1,0
1983	100,0	31,4	48,1	11,1	4,0	1,4	2,5	1,5

Porównując strukturę wieku rozwiedzionych ze strukturą wieku /patrz tabl. 10/ nowożeńców stwierdzamy, iż udział rozwiedzionych mężczyzn którzy, w momencie ożenku nie mieli jeszcze 20 lat był początkowo /1975 r./ ponad 2-krotnie wyższy aniżeli odsetek nowożeńców w tym wieku, lecz następnie obniżał się podczas gdy udział nowożeńców wzrastał, co w rezultacie przyniosło /w 1983 r./ nadwyżkę udziału rozwiedzionych nad nowożeńcami wynoszącą już tylko 50 %. Różnice w pozostałych grupach wieku, poza najstarszą, gdzie można zauważyć zdążanie do podobnych zbieżności jak w najmłodszej grupie rozwiedzionych mężczyzn - nie ulegają zbyt silnym zmianom. Nieco więcej rozwodzi się mężczyzn, którzy żenili się w wieku 20-24 lata, podczas gdy mniej ich było wśród nowożeńców, zaś poza tymi, zbieżności wskaźników udziału w pozostałych grupach nowożeńców i rozwiedzionych są bardzo wyraziste.

Ze strony kobiet nie stwierdza się wzrostu udziału rozwiedzionych, które w momencie zawierania małżeństwa miały 19 lat lub mniej lat, choć w zestawieniu z udziałem tej grupy mężczyzn rozwodzą się one 4-5 krotnie częściej. Wzrost rozwodów wystąpił w przedziale wieku 20-24 lat oraz w wieku powyżej 40 lat, zaś w pozostałych grupach udział kobiet rozwiedzionych nieco obniżyły się.

W 1975 r. przeciętny wiek rozwiedzionych, w którym zawierali małżeństwa wynosił dla mężczyzn - 25,5 lat, dla kobiet - 23,1 lat, natomiast w 1983 r. dla mężczyzn - 25,6 lat, dla kobiet - 23,3 lat.

Jeśli więc porównać powyższe wskaźniki z przeciętnymi wieku rozwiedzionych, którzy posiadali w momencie wnoszenia powództwa, a które wynosiły w 1975 r. dla mężczyzn 38,6 lat, dla kobiet - 36,1 lat a w 1983 r. dla mężczyzn - 37,3 lat, dla kobiet 35,0 lat, to uzyskamy obraz mówiący, iż przeciętnie skrócił się okres przeciętnego trwania małżeństwa u rozwodzących się z 13,1 lat dla mężczyzn oraz z 13,0 lat dla kobiet do 11,7 lat dla mężczyzn i 11,7 lat dla kobiet.

Taka sytuacja w tendencjach rozwodowych może odzwierciedlać zmiany w obyczajowości, zwiększającą się łatwość zmiany miejsca zamieszkania, pracy jak i środowiska którego presja - szczególnie w skupiskach miejskich - znacznie się zmniejsza, a może być też odbiciem wzrostu egotyzmu z obu stron. Jednakże w przypadkach postępującej dezintegracji małżeństwa i powstających niekiedy drastycznych sytuacji, które wpływają niekorzystnie na wychowanie i rozwój małoletnich dzieci - nawet w warunkach ostro broniącego interesu dziecka poniżej 18 lat prawa rodzinnego w Polsce, właśnie ze względu na dobro dziecka, orzekane są rozwody. Orzeczenie takiego rozwodu w swym wyroku wprawdzie rozstrzyga o dalszej opiece i władzy rodzicielskiej nad małoletnim dzieckiem oraz o formie i wysokości kosztów, które każdy z małżonków zobowiązany jest ponosić na rzecz wychowania i jego utrzymania, jednak sytuacja dziecka, zwłaszcza w sferze uczuć, znacznie się pogarsza. Stąd do mało budujących należy stwierdzenie, iż liczba rozwodów małżeństw z dziećmi stale rośnie.

Przyjrzyjmy się jak ten problem kształtował się w ostatnich 7 latach w województwie opolskim na tle danych ogólnokrajowych.

TABL. 30. ROZWODY WEDŁUG LICZBY MAŁOLETNI^{a/} DZIECI W MAŁŻEŃSTWIE

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Rozwody małżeństw				
		bez dzieci	o liczbie małoletnich dzieci			
			1	2	3	4 i wię- cej

W LICZBACH BEZWZGLĘDNYCH

Polska	1975	41298	16458	17002	6196	1197	445
	1980	39833	14962	17273	6206	1071	321
	1982	46720	16491	20248	8246	1347	388
Opolskie	1975	911	313	379	166	44	9
	1980	878	310	343	172	42	11
	1982	1165	359	482	260	51	13

W ODSETKACH

Polska	1975	100,0	39,9	41,2	15,0	2,9	1,0
	1980	100,0	37,5	43,4	15,6	2,7	0,8
	1982	100,0	35,3	43,4	17,6	2,9	0,8
Opolskie	1975	100,0	34,4	41,6	18,2	4,8	1,0
	1980	100,0	35,3	39,1	19,6	4,8	1,2
	1982	100,0	30,8	41,4	22,3	4,4	1,1

^{a/} Poniżej 18 lat.

Tylko ok. 1/3 małżeństw rozwodzących się nie posiadało dzieci a pozostałe 2/3 miało co najmniej jedno dziecko. W kraju udział rozwodów bezdzietnych rodzin był nawet nieco wyższy niż w województwie; podobny udział natomiast miały małżeństwa rozwodzące się o jednym dziecku oraz o 4 i więcej dziećmi, zaś udział rodzin z 2 i 3 dziećmi na Opolszczyźnie był wyższy niż przeciętnie w kraju.

Tendencje w rozwodach wynikające z przytoczonych danych wskazują na wzrost odsetka małżeństw posiadających dzieci kosztem bezdzietnych.

Dotychczas poszukiwaliśmy odpowiedzi na pytanie kto ? się rozwodzi, a obecnie spróbujmy znaleźć odpowiedź na pytanie dlaczego ? się rozwodzi. Będzie to o tyle trudniejsze, iż w skali wojewódzkiej takich opracowań, które wskazywałyby na przyczyny rozwodów jest niewiele. Znana jest ankieta, którą na zlecenie GUS wypełniali w 1967 r. sędziowie ówczesnych sądów powiatowych, upoważnionych do rozstrzygania w sprawach rozwodowych, która to ankieta na obszarze ówczesnego województwa

twa /przed zmianą granic z 1 VI 1975 r./ objęła 70 przypadków rozwodowych, ujmując znaczną liczbę cech /m.in. wiek małżonków, trwanie małżeństwa i znajomości przed ślubem, wykształcenie, sytuację społeczno-zawodową i materialną/, z których dla nas najistotniejszą jest bezpośrednia przyczyna rozpadu małżeństwa. Dla ilustracji przytaczamy wyniki tego badania w skali kraju i województwa.

TABL. 31. ROZWODY WEDŁUG PRZYCZYN W 1967 R.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W tym głównie z powodu					
		nie-wier- ności współ- mał- żonka	alko- ho- lizmu	nie- zgod- ności cha- rakte- rów	niedo- boru seksu- alnego	nie- gospo- dar- ności	spraw finan- so- wych
		w odsetkach					
Polska	100,0	30,6	23,2	16,9	4,8	1,9	2,6
Opolskie	100,0	30,0	21,4	21,4	4,3	1,4	-

Oczywiście takie grupowanie przyczyn rozwodów jest z konieczności dużym uproszczeniem, gdyż u podłoża rozpadu małżeństwa może być kilka nakładających się na siebie przyczyn albo też jedne, pierwotne ustąpiły wtórnym /np. nieporozumienia-alkoholizmowi/, ale wszystkie z wymienionych przyczyn mogą wynikać z niewłaściwego doboru intelektualnego, środowiskowego, bądź fizycznego.

Nie mniej z chociażby tak powierzchownie ustalonego zestawu przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego i motywacji dla pozwów o rozwód wynikają stwierdzenia o dominacji i częstszego od innych występowania niektórych z nich. Do najczęstszych zatem należą niewierność małżeńską i alkoholizm. Trzecią, nieco enigmatyczną przyczyną jest niezgodność charakterów, pod której pokrywką można zmieścić wiele głębokich a rzeczywistych przyczyn rozpadu współżycia. Niedobór seksualny jako przyczyna rozwodu występował w mniejszym stopniu, a jeszcze mniejszym sprawy finansowe, a w końcu - niegospodarność. Różnica między poziomem odsetka dla danej przyczyny w skali kraju i województwa nie ma tu większego znaczenia, gdyż reprezentatywność niewielkiej liczby ankiet dla województwa jest wątpliwa, a rolę poznawczą zawierają jej dane o ile mogą być zweryfikowane badaniami powtarzalnymi.

Byłoby niezmiernie istotne aby konytuowane były tego typu badania, gdyż przyczyny rozwodów mogą się zmieniać pod wpływem zmian jakim podlega kraj w dziedzinie urbanizacji, uprzemysłowienia, wzrostu poziomu intelektualnego i sytuacji materialnej ludności.

WNIOSKI

- 1/ W latach 1970-1983 zawarto na Opolszczyźnie ponad 115 tysięcy małżeństw, z których ponad 55,5 tys. przyp. już na miasta tj. 48,2 % podczas, gdy w latach 1946-1970 na małżeństwa miejskie przypadało tylko 35,4 %. Wynika stąd, że co raz więcej młodych małżeństw zawiązuje się w miastach m.in. wskutek postępującej urbanizacji województwa i związanej z nią migracji młodzieży ze wsi do miast.
- 2/ Zmiany w natężeniu małżeństw są odpowiednikiem zmian w strukturze wieku ludności, przyrost bowiem liczby ludności w wieku 18-29 lat z funkcjonalną niemal zależnością powodował wzrost liczby małżeństw w roku następnym i odwrotnie, jeśli nie wystąpiły zakłócenia pozademograficzne - vide rok 1981. Tendencja stalego wzrostu liczby zawieranych nowych małżeństw ustąpiła w 1979 r. w zasadzie miejsca spadkowi ich natężenia, co wiązać należy ze zmniejszeniem się liczby ludności w wieku najwyższej aktywności matrymonialnej. Poziom współczynnika małżeństw w województwie wahał się w granicach 7,8 ‰ /1970 r. /do 8,9 ‰ /1978 r./ i wyjątkowo 9,2 ‰ /1981 r./ co plasuje Opolszczyznę poniżej lub na równi z przeciętnymi krajowymi. Zróżnicowanie tegoż współczynnika według miast i gmin w województwie jest dość znaczne i można go wiązać z odmiennymi strukturami wieku ludności miejscowej i napływowej, zamieszkującej te miejscowości. Jeśli więc współczynnik małżeństw w grupie miejscowości z przewagą ludności miejscowej wahał się od 6,9 ‰ do 8,2 ‰ to w grupie miejscowości, w których przeważała ludność napływowa, oscylował w granicach 7,9 ‰ - 9,2 ‰.
- 3/ Struktury wieku nowożeńców podlegały wahaniom, lecz zmiany natężenia małżeństw nie spowodowały zmiany utrzymującej się od lat zasady ożenków mężczyzn w wieku 20-29 lat, obejmującej ok. 80 % ogółu nowożeńców oraz zamężność kobiet w wieku 19 lat i mniej do 24 lat, w którym to wieku znajduje się ponad 75 % małżeństw zawartych przez kobiety. Do charakterystycznych tendencji tego okresu należy wzrost odsetka nowożeńców - mężczyzn w wieku 19 lat i mniej oraz w wieku 30-34 lata a także spadek udziału nowożeńców - kobiet w wieku 19 lat i mniej przy jednoczesnym wzroście ich udziału w wieku 25-34 lat a nawet w przedziale 35-39 lat. Jest to być może symptom wzmagającej się emancypacji u obu stron, zdążających do niezależności materialnej i zawodowej a także społecznej, co zarazem niejednokrotnie wydłuża okres opieki nad dorosłym już pokoleniem ze strony rodziców. Przeciętny wiek /mediana/ nowożeńców w miastach był o 0,1-0,7 roku wyższy aniżeli na wsi wśród mężczyzn, natomiast o 0,5 - 1,0 roku wśród kobiet, co jest również wyrazem zróżnicowań w dążeniach obu odłamów ludności.
- 4/ W związku małżeńskie wchodzi najczęściej kawalerowie i panny /90 - 94 %/, po których z tendencją do wzrostu mają udział rozwiedzeni obu płci /3,7 - 6,6 %/ a z tendencją do spadku udziału - osoby owdowiałe /1,9 - 3,2 %/.
- 5/ Poziom wykształcenia nowożeńców systematycznie wzrasta, przy czym szybciej rośnie on wśród kobiet, z których co najmniej średnie wykształcenie w momencie ślubu posiadało 35,2 % /w 1975 r./ i 44,9 % /w 1983 r./ podczas gdy mężczyźni takie samo wykształcenie mieli w 27,2 % /1975 r./ i 29,9 % /1983 r./. Mężczyźni w coraz wyższym stopniu poprzestają na zdobyciu zasadniczego zawodowego lub

podstawowego wykształcenia przed zawarciem związku małżeńskiego. Partnerzy dobierają się w ponad 50 % na tym samym poziomie wykształcenia, a poza tym mężczyźni częściej niż kobiety dobierają sobie partnera o wyższym od własnego wykształceniu.

- 6/ Wśród nowożeńców dominowali pracujący, których odsetek jednakże malał na rzecz wzrostu udziału utrzymywanych oraz posiadających niezarobkowe źródło utrzymania /renta, emerytura, stypendium/. Taki kierunek zmian wynika - jak się wydaje - z częstszej kontynuacji nauki przez wstępujących w związek małżeński oraz z warunków socjalnych umożliwiających większej liczbie osób, w tym w starszym wieku i młodych kobiet, zakładanie rodzin.
- 7/ W przeciwnym małżeństwie zjawisku, jakim są rozwody województwo opolskie notuje stały wzrost natężenia - z 8,0 do 11,8 rozwodów na 10 tysięcy ludności. Jednakże jest to poziom przeciętnie niższy od ogólnokrajowego, szczególnie w miastach, natomiast na wsi nieco przeciętną krajową przewyższający. Podobny układ relacji między Polską i województwem mają współczynniki rozwodów obliczone w stosunku do liczby nowo zawartych małżeństw.
- 8/ W strukturze rozwodów zmienia się przede wszystkim inicjatywa rozwodowa, która już niemal w 2/3 należy do kobiet, a występują one z nią najczęściej w wieku 25-29 lat. Mężczyźni występują z powództwem o rozwód najczęściej w wieku o 5 lat późniejszym.
- 9/ Przeciętne trwanie małżeństwa osób rozwodzących się skróciło się z 13 lat do 11,7 lat, co jest oznaką być może zmian w obyczajach związanych z wyższą mobilnością ludności, urbanizacją i uprzemysłowieniem kraju.
- 10/ Rozpad małżeństwa, nie mającego trwałych podwalin, zakończony orzeczeniem rozwodu nie byłby takim złem społecznym, gdyby nie fakt, iż w coraz wyższym stopniu dotyczy on małżeństw z dziećmi.
Odsetek rozwodów w województwie, który odnosi się do rodzin posiadających co najmniej jedno dziecko zbliżył się do 70 % i jest wyższy o ok. 5 pktów od krajowego. Zjawisko jest tym bardziej niepokojące, że wzrasta wśród rozwodzących udział małżeństw z dwojgiem i więcej dzieci, przekraczając w tym względzie znacznie średni udział w kraju.
- 11/ Zjawisko rozkładu pożycia małżeńskiego ma swą etiologię zarówno w niewłaściwym doborze partnerów jak i w patologii postępowania jednego bądź obojga partnerów. Do najczęściej rejestrowanych przyczyn rozwodów należą: niewierność współmałżonka, alkoholizm i tzw. niezgodność charakterów.
- 12/ W procesie reprodukcji ludnościowej, a szczególnie dla jego perspektyw nie bez znaczenia są sprawy odnoszące się do tendencji w rozwoju, trwaniu i rozpadzie małżeństw. Właśnie one były przedmiotem powyższego opracowania, które wymaga kontynuacji.

Analiza została opracowana przez
dr. Jerzego BALARYNA